

No 5
1 9 3 2
30 senti

Nõmme maastik.
Foto. Hustalu.

Kaitse Kodu!

A.-S.
„TEKLA“

Peakontor:

**Tallinn, Suur Karja 13/15.
Kõnetraat 448-18.**

RIIDEÄRID:

Pärnu, Jäneselja t. 5-a, tel. 1-10
Narva, Peetriplats 8, „ 2-38
Rakvere, Pikk tän. 24, „ 2-85
„ Turuplats 5, „ —
Petseri, Riia tänav 1, „ 1-17
Viljandi, Tartu t. 6-a, „ 2-40

Müügil järgmiste kodumaa vabrikute kaubad:

Kreenholmi Puuvillasaaduste Manufaktuuri O.-ü.
Balti Puuvilla Ketramise ja Kudumise Vabrik A.-s.
Sindi Kalevivabriku Ühisus.
Eesti Niidi-Manufaktuur.

TOIMETUS:

Tallinnas Kaarli t. 8, kaitseallidu peastaabi ruumes.

Vastutav toimetaja kol.-lt. J. M a i d e, telefon 451-94.

Tegev toimetaja L. S õ e r d, telef. 451-89.

Toimetaja kõnetunnid kella 10—12.

Kaastöö arvatakse tasu alla, kui sellele tasunõudmine on peale kirjutatud. Tarvitamata ja tagasisaatmiseks markimata käsikirju alal ei hoita.

TALITUS:

Tallinnas Kaarli t. 8.

Talitus on avatud iga päev kella 9—3. Tel. 451-89.

Tellimishind aastas 6 krooni, 1/3 a. 3 kr., 1/4 a. Kr. 1.50, kuus 50 senti.

Kuulutuste hinnad à üks lehekülj: teksti ees 50 kr., tekstis 80 kr., teksti järel 40 kr. Väline kaas 80 kr., sise-mised 60 kr.

Nr. 5

1932

SISUKORD:

U. P-n: Säilitagem võidutahet.
M. Morrison: Suure rahva tragöödia.
Toomas Kivi: Üht ja teist Põhja-Aafrikast.
J. A.: „Kodusõda“ Eesti kommunistide hulgas 1. detsembri pärast.
T. Braks: Vana ratsaväelane.
— Külaskäik mootorita lennukite tehasesse ja lenduritekooli Rossitteni.
W. Bloem: Georg Washington.
V. K.: Joosep Habicht †.
A. Kummel: Öhu-keemiline kaitse organiseerimine lähtsamates riikides.
Joh. Aino: Kadunud poeg
Joter: Lõõksalgad lennukit vastase seljataga.
Joter: Võrdlusandmeid 7 suurema riigi sõjaliste jõudude kohta.

*Ärid,
tööstused,
ettevõtted!*

Kas olete pannud tähele, et kuulutamine „Kaitse Kodu!“ annab mitmekordse tagajärje meie ajakirja levimise tõttu ostujõulistesse ringkondadesse?

**Seepärast kuulutage
„Kaitse Kodu!“**

*Kaitseliitlased,
naiskodukaitse
liikmed!*

Jälgige hoolega „Kaitse Kodu!“ ilmuvaid kuulutusi ja tarvitage eeskätt neid kaupu, milliseid reklaamitakse „Kaitse Kodu!“ avaldatud kuulutuste läbi!

AR EESTI
RAHVUS-
RAAMATUKOGU

Ar 932 P
Kaitse

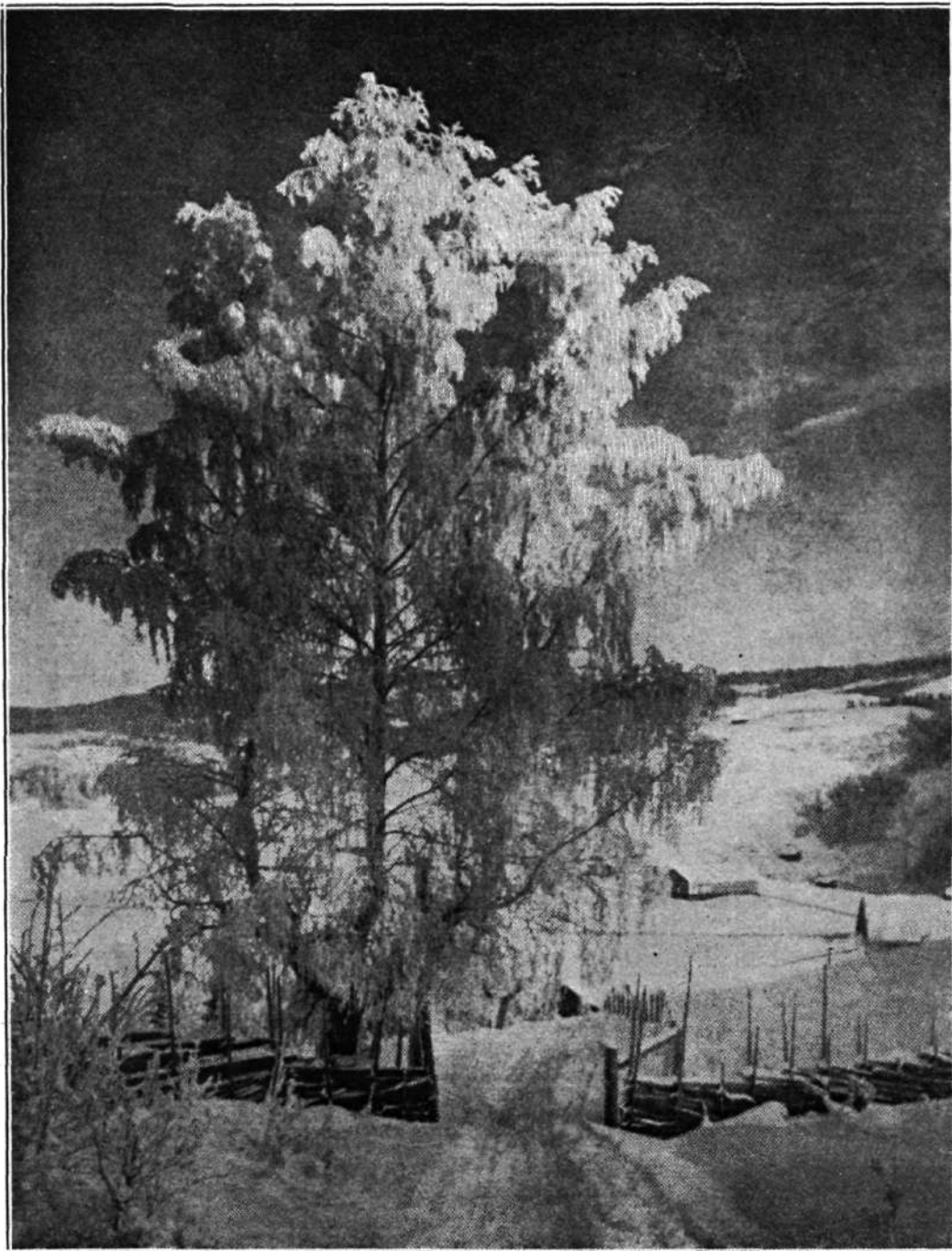
Kaitse Kodu!

ILMUB 2 KORDA KUUS

Nr. 5

Tallinnas, teisipäeval 15. märtsil 1932

VIII aastakäik

TALVE MAASTIK.

SÄILITAGEM VÕIDUTAHET

Vaevalt desarmeerimiskonverentsid suudavad rahvaste elust eemaldada vastastikuse võitluse. Kuigi parimal juhtumil mõneks ajaks suudetakse sumbutada sõjariistade täristamine, käib siiski kõigil muudel kultuurilistel aladel seda visam võitlus nii vaimsete kui ka majanduslike hüvede saavutamiseks. Loomulikku võitlustahet võib kunstlikult mõjutada ainult teatavaks ajaks, teataval momendil kõrhaldub kasvatus ja kultuuri mõju ja alateadvuslik võitlustahe pääseb maksvusele täies ürgses jõupurskes. Moodne kasvatus ongi loovutanud kaduvusele iganenud eesmärgi — individuaalse võitlustahte ja teovõimsuse kammitsemise, ja saades aru, et tulevikus eesriinnas püsivad vaid tahte-, teo- ja võitlusvõimsad isikud ja rahvad, on püstitanud uued, avarad eesmärgid eluvõimsate, enese, oma rahva ja riigi hüvesid kohuseteadlikult kaitsvate kodanike kasvatamiseks. Sellest põhimõttest teadlikult kõrvale kaldumine on raskeil aegadel suurim süütegu riigi ja rahva vastu, nagu seda majanduslikul alal on karistust vääriv majandusliku pessimismi tekitamine, süvendamine ja üldsuse meeleolu langetamine. Rahva eluvõimsusest ja võitlustahetest ja kasvatusesest oleneb tema edu tavalisel rahulikul arenemisteel. Kui me vaatleme rahvast kui psühholoogilist massi, siis sellegi väärtus oneneb üksikisikute intelligentsist ja moraalist, kuigi üksik psühholoogilises massis kaotab oma individuaalsuse. Mõõduandvad on siin massi juhid; nende töökspidamised, ideed ja võitlustahe peavad olema solidaarsed rahva ja riigi huvidega.

Mis tähtsus on aga moraalisel elemendil sõjapäevil? Sõdade ärahoidmiseks on paljud targad ja tähtsad isikud ja riigid rakendunud ennatsalgavale tööle. Oleksid kõigiti tervitatavad selle töö positiivsed tulemused. Ent siiski võib rahvaste vahel elulistes küsimustes tekkida teravaid vastolusid, milliseid väga raske või isegi võimatu on rahulikul teel lahendada, nagu seda piltlikult illustreerib Jaapani ja Hiina lõputu konflikt. Võimalikus tulevikusõjas peab riik asetama vaekausile kõik oma moraalsed ja materiaalsed jõud tervikuna, et otsustada küsimus — kas olla või mitte olla, seda dikteerib taktika ja sõjatehnika. On raske ennustada selle verise heitluse raskusi, eelteadmisenä peab arvestama vaid, et võitluses ei kohtu enam armeed, rahvas rahva vastu otsustab ja määrab endale saatuse. Mitte enam kaudselt, vaid kõige otsesemalt lasub riigikaitse raskus kogu rahval. Riigikaitseks ei õpetata enam üksikuid väljavalituid ega selleks palgatuid; ei piisa korpustest ega armeedest — sõda nõuab rahva ja riigi kui terviku materiaalsete ja moraalsete ressursside ülimalt jõupingutust. Vanad kuulsusrikkad väejuhid hindasid omal ajal sõjaväe võimeid moraali järgi. Napoléon toonitas: „Kolmveerand edust sõjas oleneb moraalist ja ainult üks veerand materiaalsest väärtusist“. Vahest oli see domineeriv ajal, millal kirevaks mundreis kompaniid marssisid lahinguisse vaimustava muusika saatel, lipude lehvides galopeerisid uhkete husaaride ratsarivid

rüütlilisele võitlusele, sõjaromantika vaimustas võitlejaid vapraile tegudele. Kas tänapäeva terase, tule ja gaaside mõllus, masinrelvade ja mootorite ajajärgul, on tähtsust vaimustusel, võidutahtel, masside kõrgel moraaliil?

Taktika ja sõjatehnika evolutsioonile vaatamata on jäänud püsima moraalise lahingelemendi suur tähtsus. Sõjatehnika peadpööriv areng on isegi märksa suuremad nõuded püstitanud võitlejate võidutahtele. Lahingurivid on muutunud hõredaiks, võitlejate horisont on piiratud sageli vaid mürsulehtri porise äärega või kaeviku servaga, vaimustava muusika asemel laulavad monotoonset surmalaulu kuulipildujad, podiseb ja keeb ümborus lõhkevaist mürskudest, hiilib nägematu surm — gaas, hundab tankimootor ja põriseb hävitaja propeller suitsuse lahinguvälja kohal, üksikuna peab heitlema ja kangelaslikku kohusetunnet ja sisemist väärtust omama selles kaoses iga võitleja. Tulevikusõda nõuab intelligentside võitlejaid, sest sõjavahendite tehniline käsitlemine on muutunud märksa keerukamaks, rääkimata moraalsete võimete kõrge taseme tähtsusest. Tule vapustav mõju on äärmiselt rusuvaks muutunud. Maailmasõjast on teada juhtumeid, kus kogu üksused kaotasid vastase pommitamise all närvide vastupidavuse — hullusid. Lahingukordade hõreduse tõttu sageli tuleb võidelda üksikult, teha otsusi, seista kesk lahingumõllu ja -raskusi, see kõik nõuab kõrget moraali, et hoida alal võidutahe.

Tulevikusõda vajab kangelasi, kuigi nende teod hulkadele jäävad teadmatuks, kuigi nad rüütlikena ei saa demonstreerida oma vaprust, oma kohusetunde, aule ja sisemisele väärtusele truuks jäädes on nad täitnud rahva ja isamaa vastu pühimad kohused. Maailmasõja aiates ennustati võitu kõvemate närvidega sõjaväele, seda enam on see ennustus maksev tulevikus. Ja kui saksa sõdurite närvid katkesid, siis suurelt osalt just seljataguse olukorra — rahva meeleolu — tõttu. Maailmasõja eel oli saksa kaitseväge enesetunne ja moraal kõrgel tasemel, nagu kogu saksa rahvalgi, kes pidas end teistest rahvastest paremaks, kõrgemal seisvaks. Ent sõja kestes jäi moraalne külg unarusse, eriti seljataguses, ja soodsat pinda leidev vastaste propaganda uuristas võitlustahte alusmüüre niivõrd, et halvas kogu heitlust tiivustanud vaimu. Prantslaste ennesõjaaegne moraal oli võrdlemisi madal, väga levinud patsifismi ideed olid suigutanud riigikaitse kohusetunde, siiski nad sõja vältel suutsid ületada selle pahe, tarvitades osalt karne abinõusid, kuid peamiselt võtteid moraali tõstmiseks. Loomulikult aitas meeleolu sõjale soodsaks kohandada asjaolu, et tuli sõdida ajaloolise vastasega, anda talle revanš.

Peab nentima moraalise lahingelemendi tähtsust ja ilmekust meie vabadussõjas. Milline vahe meeleolul lahinguis 1918. aastal Narva all, kuulsusrikkais ja ränkades võitlustes ülekaaluka ja tehniliselt parema vastase Landeswehri ja sõja lõpupäevil Narva frondil.

Kui lähemalt analüüsida neis lahinguis saavutatud võitude eeltingimusi, siis on õigustatud ja selge sellest loogiline järeldus meie „Jalaväe eeskirja“ II osas: „Võitluses võidab see, kes on otsustanud oma ülesande viia lõpuni ja ennem surra kui loobuda oma tahtest.“ Toetudes maailmasõja kogemusele on kõigi riikide sõjaväe määrustikes eriti rõhutatud moraalsete omaduste tähtsust ja kasvatamise ja arendamise vajadust rahuajal, nii kodus, koolis kui ka kaitseväes. Riigikaitse seisukohalt on tähtis, et võitlustahe oleks arenenud ja et ta oleks juhitav. Kaitseväge kui psühholoogilist massi iseloomustab loogiliselt põhjendatud, õiguslik võitlustahe — eriti suurendatuna. Kui sellist võitlustahet ei ole rahval ega kaitseväel, siis tuleb seda kasvatada, siis on see võitlustahe alles alateadvuses, rahvas peituv elujõud ja energia tuleb hoida alal, seda arendada ja suunata ning säilitada tõeline võitlustahe.

Iseseisva rahva arengu ja püsimise aluseks on tema elutahe, isamaa-armastus, kõrgesti arenenud ühiskondlik-riiklik kohusetunne. Milliseid moraalseid väärtusi nõuab eriti sõjaline heitlus?

Tulevikusõja edu pandiks on intelligentsed, otsus-, algatus- ja teguvõimsad õiguslikust võitlustahtest tiivustatud kodanikud. Patriotism, vastutustunne, kohusetunne on niisama tähtsad kui vahvus, distsipliin, ohvri-

meelsus, isiklik autunne ja väeosavaim, kuid kõike seda kroonigu selline „püha viha“ nagu võitlustes Landeswehriiga. Korporatiivne vaim üksikute ja väeliikide ning väeosade vahel peab need suutma liita ühiseks organiseeritud tervikuks ühise suure võitlustahtega. Vähenõudlikkus, raskuste nurisematu talumine ja karastatud vaim ning keha aitavad saada üle suurtest pingutustest.

Sõjaajaloost teame, et võrdsete või isegi nõrgemate materjaalsete ressursside juures võidab see, kes moraalselt on tugevam. See lihtne tõde on maksev igapäevases elus samavõrd kui rängemaiski lahinguis, seepärast piiratud materjaalsete võimetega rahvaste moraal olgu eriti kõrge.

Kodu, kool ja kaitsevägegi töötagu ses suunas solidaarselt; seejuures peamine rahva elutahte ja võitlustahte ning üldse moraali kasvatamine lasub kodul ja koolil. Perekonnad ja seltskond peaksid jõudma ühisele arusaamisele võitlustahte tähtsusest meie olukorras. Reetlikuks peaks nimetama loidust ja teadlikku vastutöötamist riigi ja rahva huvidele. Kas ei oleks aeg revideerida tõekspidamisi ja tegusid, mis mõjutavad ja teevad küsitavaks meie iseseisvuse ja olemasolu tulevikus?

Veebruar 1932. a.

U. P—n.

Eesti vabariigi aastapäev Riias.

SUURE RAHVA TRAGÖÖDIA

UUE RIIGI TEKKIMINE KAUGES IDAS

Kuidas ka Jaapani-Hiina võitlused lõpeksid, üks asi on selge: Mandžuuria kuulutati iseseisvaks vabariigiks ja tema eluaegseks presidendiks prints Pu-Ji. Uues riigis on üle 30 milj. elaniku, nii-siis Euroopa mõiste järgi tekib Mandžuurias uus suurriik. Hiina kehast uue riigi tekkimine on uueks tõenduseks selle riikliku kriisi süvenemisele, mille all Hiina kannatab juba paar aastakümnet ja mil pole kaugeltki lõppu. Lugu on selline nagu ta suurel naabril põhjas, riik laguneb osadesse ja seda protsessi ei suuda seisma panna ükski jõud.

Kuidas uue riigi tekkimisele ka vaadata, selle kui loodusnähtuse ees seisavad välised ja Hiina sisemised võimud jõuetult. Uus tõusev suurus baseerub peale muude ka sisemistel jõududel, sest aastakümneid kestnud kodusõjast ollakse Mandžuurias niivõrd tülpinud, et igatsetakse rahu järele, mida suur Hiina ei suuda anda. Ka siin tarvitati iseseisvuse väljakuulutamiseks momenti ja toetuti välisabile. Esiotsa ehk sünnitab uue riigi tekkimine Aasia kaardile mõnelt poolt vastuseismist, kuid sellest saadakse üle. Rahvusvaheline uute riikide tunnustamine sünnib nüüd palju kergemini kui aastakümnete eest. Kui sügavas vastolus N. L. ka näis olevat kodanliku maailmaga, kui tugevat kihutus-tööd ka ta vastu ei tehtud, rahvusvahelise diplomaatilise läbikäimise algus sündis siiski võrdlemisi ruttu.

Sõjaliste raskuste ajal ühe riigi osa lahtilöömisel emamaast on oma valus külg selles, et see siis sügavamalt haavab emariigi rahvustunnet kui muul ajal, isegi otsekohesel iseseisval vastuhakkamisel, sest mahajätmine ja seljapöörmine raskel silmapilgul pole üldse kuigi soliidne samm. Kuid seal, kus kõnelevad relvad, on ju tühistatud kõik viisakus. Ja ega seepärast nüüd lähe keegi P. A. Ü. tegema enam etteheiteid selle eest, et ta kord vastuhakkamise teel end lahti lõi emamaast, Inglismaast. Või kes kurdab Euroopas veel nii endise Türgi saatust, kelle alt vabanenud Balkan, kui ka nende suurriikide oma, kust vabanes rida uusi riike pärast maailmasõda?

Mandžuuria on tekkinud Jaapani okupatsioonivägede toetusel, umbes sarnaselt nagu tehti katset 1918. a. Läänemeremaadel hertsogi- või Ukraina hetmaniriikide loomisel. Kuid Mandžuuria saatust ei näi sarnanevat Euroopa katsetele.

Uued riigid tekivad olukordade vajadusest ja mängu sattunud jõudude kaastegevusest, ja seepärast on nende tõus välispool rahvusvahelist õigust, nagu seda tuleb tõendada ka igasugusest metafüüsikast reaalteduse suhtes. Uue riigi asumine Aasia areenile on fakt, mis sünnib end arvestama. Nii iseäralik nagu see ka näib olevat, sünnivad ometi kõige suurema ja mõjurik-kama avaliku õiguse toe, selle kandja ja kaitsja, riigi

enda, alused välispool seda õiguslikku maailma, mida riik tahab edendada hakata tulevikus.

Vaevalt tahab emamaa Hiina anda oma lähemale naabrile, Mandžuuriale, iseseisvuse tunnustamist. Kuid seepoolest on uuem aeg loonud vaate, millest on säärasele suhetele hoolimata küllalt. Kui uus riik suudab võtta omaks jooksvad kohustused ja täita hädavajalisi rahvusvahelisi kombeid ja pruuke, on asi esiootsa korras. Isegi vaieldavaks on saanud nende lepingute täitmine ja võlgade tasumine, mida emamaa on teinud teiste riikidega. Pärastmaailmasõja-aegne Euroopa eeskuju näitab, et pole ka suurt midagi katki, kui esialgsed lepingud jäetakse täitmata.

Vabariik eluaegse presidendiga? Kuidas see on üldse mõeldav, sest vabariik kui riigikuju on juba küllalt kristalliseerunud? Midagi on siin pöördud pahu-pidi. Kuid eks see saanud alguse jällegi Euroopast, kuhu on juba ametisse seatud eluaegsed presidendid. Et Mandžuuria presidendiks on kuninglik prints, siis muudab see tuleviku väljavaateid enam monarhhia kui vabariigi kasuks. Kõik see, mis sünnib praegu Kauges Idas, on kollase rassi omavaheline sisemine võitlus, mis seob nende käsi Aasias ja takistab lautumist valge tõu vastu. Viimased võivad seda kasutada jõu kogumiseks.

Kes kunagi Taga-Baikali mägestikust on sõitnud raudteel ida poole, võis „Mandžuuria“-nimelisse piirijaama jõudes märgata suureviisilist looduse muutust: lõpeb Euroopa-taoline Siber ja algab hoopis uus maailm, ühes iselaadilise loomariigi, taimekasvu ja elanikuga, hiinlasega. Tõsi, Ida-Hiina raudtee ehitaja, Venemaa, püüdis esimesena igale poole vajutada oma märke, anda sellele maanurgale läänepoolset ilmet ja tõmmata teda suure tsaaririigi piirkonda, — see aga ei kaotanud maa päriselanike aastatuhandete eest päritud ürgajalist omapärasust, mis veel nüüdki on domineeriv ja jääb selleks isegi tulevaste sajandite jooksul. Kollaste ülisuure arvu, nende äärmiselt piskuga läbisäämuse, vähenõudlikkuse, töökuse ja suure sigivuse ees on juba varem nii mõnigi kord pidanud võpatuma valged rahvad. Need omadused annavad kollastele häid tuleviku eeldusi, millele hellitatud valged võiksid veel panna vastu vaid oma kõrge tehnika. Et kartusel on olnud põhjused, seda on näidanud viimased aastakümned, kus Euroopas vaadatakse ärevusega ida poole, kui seal olukorrad arenevad sündmusteks.

Mandžuuria raudteede kahe peamagistraali ääres asuvad suuremad tsentrumid — Mandžuuria jaamast Pograničnajanani viival teel Harbin ja Harbin'ist Port-Arturi viival harul Mukden. Suuremaks teede sõlm-punktiks on küll Sungaril asuv Harbin, kuid viimane pole olnud Mandžuuria valitsemise paigaks kunagi, seda on ikka olnud Mukden, ka isegi kaua aega enne

Hiina vallutamist mandžude dünastia poolt ligikaudu kolme sajandi eest.

Iga taim, iga rohuline, iga kasv on sügavasti erinev Euroopa taimeestikust. Ainsa suurema puuna on edasi tunginud kuulud siberi seeder, mida leidub Põhja-Mandžuurias. Loodus on täiesti aasialine ja nõuab isegi pikemat aega, kuni sellega suudab ära harjuda eurooplase silm. Tundmatud on meie põlluviljad, rukis, oder, kaer, nisu. Selle asemel aga kasvavad turginisu (mais), tšumisa, uba, kartul, arbuus ja paari meetri kõrgune gaoljan, tugev pillirootaoline taim, mida kändudelt maha raiutakse, vihku seotakse ja tarvitatakse hoonete kütteks. Kuulsad hiina riis, tee ja siid kasvavad lõuna pool, Mandžuuria kliima on nende jaoks liig kare. Endised suured Mandžuuria metsad jäävad aastastalt harvemaks, kuna neid küll hävitatakse, juure aga enam ei kultiveerita. Nii võib Põhja-Mandžuurias ümber sõites kaunis harva näha üksikuid kiduraid puid, veel harvemini puude salku ja peagu mitte sugugi metsa meie kodumaa metsade taoliselt.

Seda uhkem ja lopsakam on aga iga-aastane kohalike põlluviljade ja muude taimede kasv, mis kipub ajama võitu isegi troopika omadega. See kiire ja võimas floora tõus, mis sünnib mõne ainsa suvekuu jooksul, on otse imestustäratav. Kus maikuu alul gaoljaniväljadel jalutaja pilk veel vabalt ulatus üle vilja, seal

augustis ei paista enam ta pea ka hobusel ratsutades. Nii lopsakat kasvu soodustab eriline savine ja huumusammumus mullapind ja kohane ilmastik. Maikuu lõpul tõuseb õhukuumus väljakannatamatuks ja eurooplane võib palja jalaga vaevalt puutada maapinda. Hiinlased, ehk kohalikus keeles „mansad“, on sellega kodunenud ja kulid ei tarvita suve jooksul pealmise keha ja jala katet üldse. Kuumale ajale järgneb tugevate vihmasedude hooaeg, mis kestab umbes poolteist kuud. Siis tuleb ka vett harilikult veerand või poole tunni jooksul säärase hooga nagu oleksid Noa-aegse veeuputuse viisil avatud otse taevaluugid. On keegi sattunud säärase valingu alla, siis peab ta püstiseismiseks end otse pingutama. Sadude ajal muutub Mandžuuria läbipääsmatuks sooks, kus peab tahtmata jääma seisma igasugune välistegevus ja liikumine.

Seda ilusam on aga vihmaajale järgnev sügis oma õrna ja maheda kliimaga, kuivade ilmadega ja imepuhta õhuga, mis hästi soodustab viljade valmimist ja nende kogumist. Sügis on „mansale“ sama, mis meile kevad, ja näib, nagu käiks siis läbi looduse hiline ärkamine. Just seda elatakse kaasa meie kevadetunnete taoliselt. Et loodus oma võluvuse asetab suve lõpupoole, on nähtus, mis Euroopale on võõras ja tundmatu.

Mandžuuria legendidel võib veel sageli näha „kõrvelaeva“ kaamelit, kes rahulikult karjade kaupa söömas.

Pariisi ülikoolis õppivad hiinlannad sõjamõllus viibinud suguvendade heaks töötamas.

Kaameleid tarvitatakse suurte siidi- ja teekaupade transpordimiseks, sest raudteid on suure Hiina kohta siiski liig vähe. Kuulsad mongoolia tõugu hobused on küll väikese kasvuga, kuid haruldaselt kiire jooksuga ja võiksid vabalt võistelda meie hipodroomi suurustega. Neid aga tarvitatakse vaid ratsaväe jaoks, kuna hari-likuks töö- ja veoloomaks jääb eesel. Kahe rattaga hiina „arba“ ette rakendatakse neid ikka oma 10—15 tükki ja selgi hulgal on vaeva küllalt, et liikuma panna raskepärane veoriist, mille rasked puust rattad naeltega on kokku taotud ja pealegi keerlevad koos völli- ga. Eesliajajate pika piitsa plaksutamine ja iseäralised kaeblikud *ergutushüüded* on kaunis närvidesse lõikavad. Suurt enesevalitsemist vajab aga see, kes peaks juh- tuma ööbima kuski eeslitalli ligiduses. Iga hommikuse koidu eel kuuldu seal sellist südantlõhestavat karju- mist ja hirnumist, nagu seisaksid vaesed loomakesed lihuniku noatera ees. Päikese tõusuga aga vaikib see hale kaebamine ja hommikul väljuvad tallist säärased rahulikud ja süütud loomad, keda kunagi ei saa pidada nendeks hirmuäratavaks kontserdiandjaks. Kõige roh- kem sarnanevad Euroopa omadele suured sarvloomad, kuid seevastu erinevad jälle vähemad koduloomad, lam- bad ja sead. Viimaste keskkohast puudutab enamasti ikka maapinda.

Suuremais keskkohis, Harbinis, Kirinis ja Mukde- nis leidub isegi valdavalt euroopalaadilisi ehitusi. See- vastu aga koosnevad suurearvulised hiina külad, alevid ja vähemad linnad savimulla-plonnidest kokkupätsitud hooneist, mis ilma lagedeta olles tõendavad vanast hiina ehitusviisist tänini kinnipidamist. Nende katused on saviga kokkumääratud gaoljan-pilliroogudest, mis peaksid olema õhukindlad, seda aga ometi pole. Sää- rasel hüttil, teadagi, pole aknail ees klaasi, kuna selle aset täidab õliga läbi-imbunud paber.

Ekstlik aga oleks seepärast nimetada Mandžuuriat täiesti mahajäänud ja kultuurivaeseks maaks. Otse selle vastu on Mandžuuria olnud ja jääb ikka üheks kõige enam arenenud maaks hiina keelt kõnelevate rah- vaste piirkonnas ja seal pole kunagi puudunud kõrgem ja haritum seisus, kellest paljud on saanud hiina enda või isegi Euroopa kõrgemais õppeasutistes põhjalikuma hariduse. Ja ka siin elab see osa paremais oludes, mõ- nes mõttes isegi komfortselt. Kõigi rahutuste ja kom- munismi sissetungimise hädaohu kõrval ei suuda Hiina vabaneda seisuste vahedest või anda neile vähemalt vä- hem silmatorkav õhtumaailma välimus. Alamad kihid on kultuuriselt kaunis kängu jäänud ja seda, mis sünnib mujal maailmas igapäev tsivilisatsiooni alal, ei suuda looduslikus neitsirahus elutsevad massid kergesti võtta vastu oma suure arvu ja vaimulaadi iseäralduste tõttu. Mida suurem on rahvas, seda tugevam on ta enesetunne

ja seda kahtlevamalt vaatab ta vähemate edusammu- dele, kuigi viimased oleksid talle vastuvõetavad.

Mandžuuria, ulatudes oma senistes piirides Amuri jõest Ljaoduni laheni ja Koreast Dalai-Nori järveni, on siiski palju tihedamini rahvastatud kui temast neli kor- da suurem ja kõrverikas Mongoolia. Kui suureks aga paisub uus riik, selle üle pole veel selgust. Esialgsete sõnumite järgi peaks siia kuuluma vaid Lõuna-Mand- žuuria, hiljem räägiti juba osast Mongooliast, mis uue riigiga liituvat. See aga seab Mandžuuriale N. L. pii- ridega pikad piirid, mis võivad tulevikus riigi kaitsmisel põhjapoolse sissetungi vastu muutuda hädaohtlikuks. Jaapani väed opereerivad praegu Hiina vastu kolmel frondil: Šanghais, Harbinis ja Mongoolia piiril, seega on Mandžuriast alles okupeeritud pool ja tuleviku- küsimuseks jääb, kas ja kui palju tehakse uuele riigile „juurelöikeid“.

Hiina maailmariik on viimaseil aastakümneil üle elanud suuri segadusi, vapustusi ja alandusi. Vana va- litsuse langemine, vaheaeg ja uue tekkimine 1927. a., see nõudis suuri pingutusi. Nankingi eesotsas seisab juba viis aastat Tšian-Kai-Šek, kel on seni korda läi- nud end panna maksma ja koguda lagunevat Hiinat, tänu selle kindrali suurele energiale ja tahtejõule. Kuna muud riigid rahvuslikku Hiinat asusid toetama, ei teinud seda kaks suuremat ja vägevamat naabrit, N. L. ja Jaapan, kusjuures kummalgi olid oma eriarva- mised. Rahvuslik Hiina ehitab tammi ühelt poolt kom- munismile ja teiselt poolt püüab sulgeda uksi Jaapani mandrile tungimisel. Ja seepärast on sõjalise kokku- põrkeid nii põhjas kui ka idas.

Missugune osa on tulevikus etendada uuel riigil Kauges Idas? Mandžuuria loomisega on tekkinud uus Jaapani vasallriik, mis ajutiselt vastab olukorra nõue- tele ja on üheks etapiks Jaapani mõju laiutamisel lääne poole. Nii on Mandžuurial mõjukas kaitsja ja säärase seisukord jääb kahtlemata püsima kauemini. Hiinale on aga uue riigi väljalõikamine tema kehast uueks hoobiks, mis seda raskem, et uus riik pole kuigi kaugel Hiina põlisest pealinnast Pekingist. Hiina pat- rioidid panid suuri lootusi Tšian-Kai-Šekile, kes näis suutvat koguda lagunevat suurriiki, kuid Mandžuuria äralangemisega need lootused luhtuvad. Nii pole suur rahvas tänini suutnud anda geeniust, kes viiks täide hiinlaste salaunistuse, Suur-Hiina uuesti ülesehitamise.

Mida aga ei suuda üksikud isikud, võivad mõnikord saata korda teised ja suuremad tegurid. Mandžuuria elanike arv teeb välja umbes $\frac{1}{20}$ kogu hiina rahvast ehk keskmiselt 5%. See arv pole suur, kuid ta polnud suurem ka siis, kui mandžude dünastia asus Hiinas võimule ja lõi emerevolutsioonilise Hiina ühes tema viimse õitseajaga.

M. Morrison.

Araabia kõrgem kool La Médéras.

ÜHT JA TEIST PÕHJA-AAFRIKAST

Un apéritif. — Vein odavam kui piim. — 15 miljonit õlipuud. — „Lahjad lehmad“. — 1.200.000.000 liitrit veini aastas. — Arsenal taskus. — „See on keeldud.“

(Reisikiri „Kaitse Kodu!“le“ Alsheeriast.)

Un apéritif, see on üks lonks, millele võib hõlpsasti järgneda pooltosinat teisi, kuni tuleb tundmine, et nüüd on selleks korraks tõesti küllalt. Apéritif on otsekui paratamatus, millest ei pääse mööda, olgu see siis Prantsusmaal, Alsheerias või Sahara oaasis. Lihtsal veinil on prantslase meelest tähtsust ainult kui kaljal või joogiveel söögi kõrvale. Ilma veinita ei ole lõunatamine nagu mõeldavgi. On ka täiesti mõistetav, vähemalt rahakoti suhtes. Sest lihtne vein ei maksa palju. Viinamarjamahl veinina, milles kümmekond kraadi alkoholi, on tõesti odav, odavam kui lehmapiim. Marseille's näiteks, maksab liiter piima 1 frank 80 santiimi (s. o. 27 senti ümber), liiter veini aga 1 frank 20 santiimi (18 senti). Kui mitte üks liiter, mis suure januga mehe kurku kiiresti kaob, siis pool- või veerandliitrit veini peab ikka olema söögi kõrvale keele kastmiseks.

Kuid veinil on vähe ühist apéritifiga, mis võiks olla põrgujook, kui ta ei oleks prantslaste rahvuslik lonks — aanispits, mida võetakse edukalt sisse peaaegu igal ajal, iseäranis aga enne sööki, sest apéritif, nagu tõendatakse, „annab hundi nälja“. Lonks apéritifi on nagu püha talitus, mis juhatab sisse lõuna- ja õhtusöögi.

Apéritif esineb sajas sordis, millise küllalt suure arvuga vist kindlasti ei ole veel ära tähendatud kõik selle joogi erimargid. Käidavamatest, mille klaase kõige enam kummutatakse, võiks nimetada terve rea, nagu Cinzano, Dubonnet, Pernod, Quinquina, Anis gras, Claquezin jne., juuakse neid mõnda „kuivalt“, see on veega segamatult, kuid paljusid ka segatult veega. Värv neil „söögiastel troppidel“ on peaaegu sama mitmesugune, nagu need lonksud ise. Oled tellinud ühe anis'i, ilus selge vedelik, kuid vett juure valades muutub ta hõredalt segaseks ja on värvilt sarnanev vesise piimaga. Samasuguselt sogaseks muutub veega segamisel ka Pernod, mille algvärv on roheline.

Värv, arvad, olgu ta milline tahes, peasi, kui jook ise on krõmps. Seejuures mõtled eelkõige muidugi meie valgele, mis kõva, kange ja puhas kraam. Noh, kui ei olegi meie viina taoline, siis võib ta olla midagi konjaki sarnast. Nii ära mõelnult algabki apéritifi tõeline üllatus — ta maitsega. Ütle kohe, ikka hinnates kodumaa valget üle kõige, et apéritif on üks sodi, mille eestlane, vähemalt alul, jätab alla neelamata ja peab paremaks kogu tropi klaasi tagasi sülitada... Mõni apéritif tundub maitsetelt kui kummaline seebikivedelik, teisel on

jälle mitte üksnes tõrvalõhn, vaid sinna juure veel tõrvatud köie maik. Mõni kolmas on veel hullem...

Kuid juuakse neid ja juuakse, otsekui selleks, et mittejoojaid panna imestama. Aga ka apéritifi joomises on maksev, et harjutamine teeb meistriks. Touggourt'is, madame Meyeri leti ees, oli araablane, kes jõi ühe anis'i teise järele, kokku vist üle pooltosina. Araablase nägu ei avaldanud oma ilme kõige pisemaski, et see jook on päris võimatult vastiku maitsega, nagu oma kogemustest teadsid seda olevat, vaid vastupidi: araablase näoilme muutus järjest nagu õndsamaks selle piimaselt valge vedeliku mõjul.

*

Alsheeria on maa, mis erakordselt rikas loodusandide poolest. Kliima on üldiselt mahe. Päikesepais- telised päevad talvel tuletavad meele alalist kevadet. Ööd on taeva sügava ja nagu läbipaistva sinaga. Kuid Alsheeria kliima on rikas ka kontrastide poolest. Alsheerias ei puudu terve rida „kohalikke kliimasisid“, mis oma laadilt on üksteisest väga erinevad. Mõnes paigas on mahe talv, rohkete vihmasadudega, kuid ilma lumeta, suvi seejuures pikk, kevad lühike ja sügis oma erilmastikuga puudub täiesti. Lähemal mägestikule sisaldab ilmastik kõik neli aastaaega, nagu need olemas Lõuna-Euroopas. Kõrgel mägimaal tungivad esile temperatuuri kõikumised. Ilm on väga soe päeval ja suhteliselt väga külm öösel.

Üldiselt on Alsheeria suurepärase põllumajanduslik maa. Ta toodab väga mitmesuguseid saadusi, millega on täiesti vaba ühekülguse hädaohust. Alsheerias näiteks ekspordeeritakse aastas aiavilja (ube, tomateid, herneid jne.) 50 miljoni frangi eest. Veel rikkalikum on Alsheerias puuvilja (viigimarjade, apelsinide, sidrunite ja datlite) toodang. Öeldakse, et puuvilja alal on Alsheeria suutlik tegema sedasama, mis Kalifornia.

Õlipuude arvu Alsheerias loetakse kuni 15 miljoni- le. Aastas produtseeritakse oliiviõli ligi 300.000 hek- toliitrit. Sõja ajal oli Alsheeria liitlaste vägedele vil- jaaidaks. 1919. a. andis Alsheeria nisu ja muud põllu- vilja väljaveoks Prantsuse emamaale üle 300 miljoni frangi väärtuses. Põlluvilja all on Alsheerias maad 3 miljonit hektaari. Kuid üheks, mille vastu Alsheerias praegu võideldakse, on piibiloost Egiptuse kohta tuntud „lahjad lehmad“, s. o. nälja-aastad. Varematal aega- del on Alsheerias olnud päris reegliks ja traditsiooniks, et kuivuse tõttu vilja ikaldus mitu aastat järjestikku. Nüüd, ühes põllumajanduse progressiga, tuleb „lahjadel lehmadel“ taganeda ja edaspidi sootuks kaduda. Vii- mane ikaldusaasta kuivuse tõttu oli 1925-dal, kuid sel- lest ajast on põldude niisutamise seadeldisi eriti täien- datud ja ikaldust kuiva aasta tõttu enam ei kardeta.

Veinivalmistamise maade seas on Alsheeria üks kõige tähtsamaid kogu maakeral. Viinamarjaistanduste all olevat maa-ala on kahe viimase aastaga suurendatud 37 prots. võrra. Praegu on viinamarja-istanduste all kokku 311.000 hektaari. 1930. a. valmistati Alsheerias 12 miljonit hektoliitrit veini (hektaarilt saadakse veini 35—92 hektoliitrit).

Tüüpse Algerist.

„Lammaste riigiks“ on Alsheerias kõrge kiltmaa. Praegu on aga lammaste kasvatus langusel. Maksimum saavutati 1914. a., mil lammaste arvu Alsheerias loeti rohkem kui 9 miljoni- le. Praeguseks on see arv langedud poole võrra.

Kõiki Alsheeria tähtsamaidki majandusalasid loet- leda on raske. On veel mainida härgade- ja hobuste- kasvandust, tubakaistandusi, korgipuumetsi, puuvilla- istandusi ja lõppeks mäetööstust.

Alsheeria sisaldab endas seevõrd rohkesti rikkusi, et prantslased hindavad Alsheeriat maakera kõigi asu- maade chef-d'oeuvre'iks. Tuneesia ja Marokko vahel, kus Euroopa tsivilisatsioon veel lapseas, on Alsheeria praegu täies küpsuses, kuid lubades tulevikus veel palju enam.

Algeris ja Alsheeria muudes linnades võib euroop- lane pärismaalaste seas üksindagi jalutada, olles see- juures kindel oma julgeolekus. Pärismaalasile antakse relvaluba ainult erilistel juhtumitel. Kui mõnel haaran- gul — neid toimetab politsei Alsheeria linnade pärismaa- laste linnaosades võrdlemisi sagedasti — pärismaalase käest leitakse tulirelv, mille kandmiseks mehel puudub

Kõrbe rüpes.

luba, siis langeb pärismaalane küllalt raske karistuse alla. Ja kohalikud lehed oma kuritegude kroonikas panevad säärasele sõnumile ilma loata relva kandmise kohta tugevaks pealkirjaks „Arsenal taskus“.

Tapmisi juhtub küll sagedasti, nagu see inimeste seas üldse ja Alsheerias eriti mõistetav, kuid enamikus tapavad pärismaalased teineteist ja ainult väga harvadel juhtumitel eurooplast. Kuid pärast tapmist, mis toimub äkiliselt, on pärismaalased jälle vaiksed ja vagsed, täis filosoofilise laadiga jahedust kõige suhtes.

Algeri kriminaalkohtu istungil toodi süüalusena kohtulaua ette Salah ben Mohammed ben Selmi, 24-aastane karjus. Salah oli oma loomakarjaga asunud maalale, kust ta sugu- ja usuvend Laaraf Diah ben Rahmia tuli Salah't ära ajama. Algas vaidlus, mis kiiresti tõusis ägedaks. Salah ben Mohammed, kes kandis püssi, tulistas Laarafi. Viimane, kuuliga kaelast tabatud, suri kähku.

Salah' kaitsja kujutas kohtule oma kaebealust kui rahuarmastajat poissi, kel korralikud eluviisid ja hea läbisaamine kõigi kaaskodanikega.

Kohus mõistis sellest hoolimata Salah ben Mohammed ben Selmi seitsmeks aastaks vangi ja kohustas karistusala maksma kahjutasuna Laarafi alaealise poja heaks 10.000 franki (1500 krooni).

„Ma annan oma burnusi selle summa tasumiseks,“ oli karistusala rahulikuks vastuseks kohtule.

Siiski tuleb ette või vähemalt varematal aegadel

on tulnud ette sagedasi eurooplaste pussitamisi ja tapmisi, kuid mitte Algeris, vaid Tunisis.

Tunis oma uues osas on euroopaliku suurlinna laadi, kuid tooniandjaks Tunisile on ikka vana, pärismaalaste linnaosa, mis on ehtsaks Tunisiks. Ükski Põhja-Aafrika linn, olgu see suur või väike, ei ole nagu kujuteldav ilma lõbunaisteta, mille rohke arv on otsekohevalt silmapaistev. Tunisi vanas linnaosas on mitu lõbunaiste tänavat, millest üks oma elanikega kannaberiti hommikumaaist ilmet. Nimelt sealsed naised, need on kehalt päris haruldaselt paksud, vastavalt oriendi õigeusklike, s. o. muhamediusuliste meeste maitsele. Kuid need naised, kelle tüsedatele kehadele enamikus veel kunstlikult on paksust lisatud juure laiade, ümber keskeha mässitud võöde abil, on rõõmuks üksnes õigeusklikele muhamedlastele. Lõbunaist, kes oma kamberrisse võtab vastu uskmatu, peetakse rüvetatuks ja ta tapetakse. Paremini ei käi ka „ilusat paksu kaunitari“ külasthanud eurooplase käsi. Politseinikud, kes sel tänaval peavad valvet, on nii hoolikalt lahked, et hoiatavad võõraid eurooplasi nende erakordselt paksu rasvakoega pärismaalikkude iludustega kõnelusse astumast. See hoiatamine olevat küll ülearune seepärast, et iludused juba ise on väga kindlate põhimõtetega, eurooplastele sõnakestki ei vasta, või erandlikult lahketena ütlevad lühidalt: „See on keeldud.“

Tunis, veebruaris.

Toomas Kivi.

„KODUSÕDA“ EESTI KOMMUNISTIDE HULGAS 1. DETSEMBRI PÄRAST

Kohe pärast seda, kui 1924. a. 1. detsembri mässu juhid pääsid üle piiri, läks Eesti kommunistlikus parteis lahti „kodusõda“, sest kallaklased hakkasid juhtidele heitma ette vigu, mis tehtud mässu korraldamisel Tallinnas. Ja kuigi 1. detsembri „sõjariistus ülestõusust“ (kommunistide termin. J. A.) on möödunud üle 7 aasta, kestab too kodusõda endiselt. Kallaklased jätkavad oma „virisemist“ ja mässu juhid on sunnitud lööma tagasi kallalaitunges, võttes tarvitusele igasuguseid abinõusid, ka luiskamise ja ajaloo võltsimise, et aga end pesta puhtaks mässu nurjumise süüst.

Kallaklased heidavad parteile ja mässu „ülemjuhatajale“ J. Anveldile peavigadena ette: 1) EKP hindas revolutsioonilist olukorda valesti (ei olnud üldist „tõusu“ töölisklassis, ei olnud tahtmist võidelda, sõjavägi ei olnud „ülestõusjate“ poolt, maatöörahas ei olnud „ülestõusu“ poolt) ja 2) partei viis võitluse ainult töörahva eelsalga Tallinnas, tahtis võimu tööliste jalge ette panna töörahva laialiste hulkade seljataga.

Nendele etteheiteile vastab nüüd möödunud aasta detsembrikuu „Klassivõitluse“ numbris mässu „ülemjuhataja“, staabiülem H. Tummeltau, võttes õige kõrged noodid, kuid selle juures laskudes tõsiasjade moonutamisse ja otseselt luiskamisse, et vee-retada süü eneselt ja ka „ülemjuhataja“ J. Anveldilt.

H. Tummeltau, et tušeerida 1. detsembri mässu fiaskot, võtab appi enamliku elemendi demonstratsiooni Tallinnas 1918. a. 17. detsembril ja tõendab: „Ei ole mingit kahtlust selles, et 17. detsembril 1918. a. massiline tööliste demonstratsioon (!! J. A.) Tallinnas sõjariistus ülestõusuks oleks võinud muutuda, kui EKP sellele oleks kutsunud ja tema juhtimise oma kätte võtnud.“ Sest, vaadake, massid olid olnud liikvel ja seisukord uulitsail ärev, mis viinud isegi kokkupõrkeni raekoja ees. Selle kokkupõrke provotseerinud välja „valgekaartlised koolipoisid ajutise valitsuse käsul“.

Nõnda lausa puistab „staabiülem“ puru silma oma arvustamisvõimetuile kuulajatele ja läheb välja võltsimisele. Kuivõrd „massid“ olid revolutsioonilised ja valmis haarama relvi, seda teame sellest, et nad põgenesid kahe koolipoisi eest, kellele tungisid kallale esimestena, et neilt kiskuda käest püssid. Koolipoisid aga ei kaota-

nud sugugi külma verd, vaid andsid tuld, mille järele H. Tummeltau „massid“ jooksid laiali iga nelja kaare poole.

See oligi põhjuseks, miks EKP „piirdus ainult rahulise demonstratsiooniga“. Ka seisnud asi halvasti seepoolest, et „Tallinna tööliste kandvam ja teadlikum osa (! J. A.) oli punaväe ridades. Järelejäänud osa Tallinna töölisi oli meelegaoluliselt küll revolutsiooniline, kuid organisatsiooniliselt oli ta veel nõrk.“

Siiski ei jäta H. Tummeltau välja ütlemata väga väärtuslikku tunnustust: „Sõjariistus ülestõus 17. detsembril 1918. a. Tallinnas oleks võinud edukas olla ainult kahel välisel eeldusel: kui inglise laevastik mitte Tallinna tööliste vastu ei oleks astunud ja kui ülestõus edasitungiva punaväe poolt kohe järgmistel päevadel toetust oleks saanud. Mingisuguseid andmeid selle jaoks ei olnud, et inglise laevastik erapooletuks oleks jäänud. Eesti punaväe peajõud aga olid veel üle 100 km Tallinnast eemal Rakvere all. Kõige parematel tingimustel oleks punaväel 8—10 päeva kulunud, et Tallinna alla jõuda. Tehnilisi abinõusid (kiirsõitjaid tanke, lennukaid, autotransporti) punaväel siis ei olnud, et oma marssi kiirendada. Punane laevastik oli nõrk, sest merel valitses inglane. Katse Tallinna lahte tulla oleks nurjunud.“

Nõndaks, „staabiülem“ tunnustab avameelselt, et Eestis saab maksvat korda kukutada ainult välise abiga! Sellele välisele abile loodeti nii 1918. a. kui ka 1924. a. Ja 1918. a. detsembris katsus punane laevastik ikkagi tungida Tallinna lahte, kuid sai haledasti lüüa.

Tulles 1. detsembril 1924. a. mässu juure püüab H. Tummeltau teha selgeks, et kõik oli küps võimu haaramiseks sõjariistade abil, sest „töötöölise demonstratsioonid ja miitingud maikuus, augusti sõjavastane meelevaeldus, mis kuni käsitsi võitluseni politseiga areneb, seab küsimuse sõjariistus ülestõusust juba altpoolt, tööliiskade eneste poolt üles“. Ja EKP ja J. Anvelt võtnudki kursi sõjariistus „ülestõusu“ peale.

H. Tummeltau seletab, et nii partei kui ka juhid on õigesti hinnanud revolutsioonilist olukorda, ja see on „kõige närusem laim kangelasliku eesti töölisklassi pea-

Major AUG. REINHOLD,
Lääne maleva pealik.

le“, kui öeldakse, et tal ei olnud otsustaval silmapilgul „tahtmist võidelda“.

Ega ei olnud küll! Sest „otsustaval silmapilgul“, nagu me teame, saatsid raudteetehaste töölised „ülemjuhataja“ J. Anveldi tühjalt tagasi, näitasid õieti ust kõigi mangumiste ja ähvarduste kiuste, kui „ülemjuhataja“ tahtis saada abi Balti jaama kaitsmiseks pealetungiva kaitseväge aheliku vastu! „Staabiülem“ aga, kes ise ka viibis Tallinnas, püüab kallaklasi rabada seletusega, et Eesti tööliklass näidanud ammu enne otsustava momenti, et ta tahab revolutsiooni ja on valmis võitlema sõjariist käes, kui selleks tuleb aeg. Sama lugu olnud ka maatööraha hulgas, kes mitte üksi ei hääletanud kommunistide poolt, vaid loonud koguni oma sõjalised organisatsioonid „ülestõusu“ jaoks. Maatööraha „teadlik osa“ olnud lahinguvalmis: püssid olid puhastatud, kuulipildujadki käepärast.

Noo, pagana pihta, miks nad siis ei „tõusnud üles“, kui kõik oli nõnda hiilgavas seisukorras?!

Meile näib et siin on veetud ninapidi piiritaguseid leivaisasid ja see ninapidi vedamine kestab ka partei „kodusõjas“.

Õige jämedalt luiskab H. Tummeltau osas, mis käsitleb küsimust, kas sõjavägi oli mässajate poolt või mitte, ja jõuab otsusele, et sõjavägi oli revolutsiooni poolt!!

Ta argumenteerib: „Ligi kolmandik Tallinna garnisoni hääletas 1923. a. kommunistide poolt. EKP ja EKNÜ häälekandja „Punane sõdur ja madrus“, mis valgeväes liikus, on selleks dokumendiks, mis veel tänapäev tõendab seda revolutsioonilist meeleolu ja võitlustahet, mis sõjaväes tol ajal oli. Paljud sõjaväelased langesid võitluses kodanluse vastu sõjariist käes, tõmmates enda verega kriipsu peale oportunistide kuulmatule süüdistusele. Lennudivisjon, mis kogu ohvitserkonnaga tervena (!!! J. A.) ülestõusjate poole üle läks, — kas see küllalt selgelt ei räägi seda, et valgeväge meeleolu 1. detsembril revolutsiooni poolt oli.“

„Staabiülemal“ peaks ikka olema käes täpsemaid andmeid, muidu võib ta teinekord veel hullemini kuk-

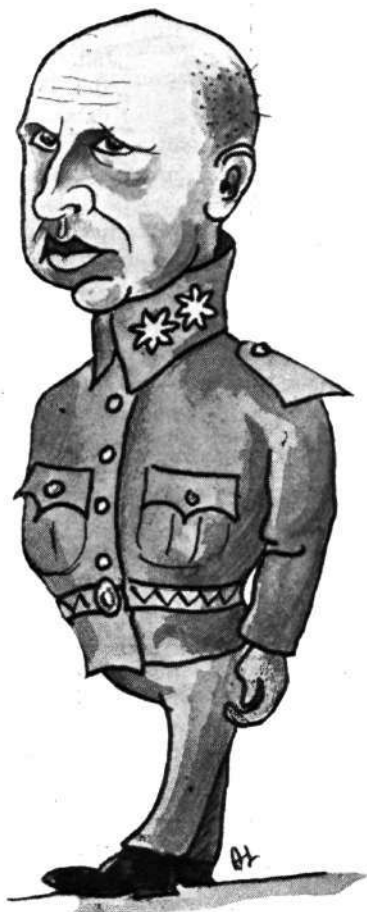
kuda sisse kui 1. detsembril! Võib ju olla praegu hädavajaline luisata lennudivisjoni üleminekust ühes ohvitserkonnaga, kuid ega inimesed kõik ole kirjaoskamatud. Kui lennudivisjon kahe pea kaotanud ohvitseri tõttu üürikest aega oli tegevuseta, siis ei ole see veel üleminek revolutsiooni poole. Teame ju, et lennudivisjon ise puhastas aerodroomi mässajaist!

Olles surutud vastu seina, seab H. Tummeltau viimises hädas üles küsimuse: „Kas suudab opositsioon ühtegi väeosa näidata, kes 1. detsembril sõjariista ülestõusjate vastu oleks tõstnud. Ta ei suuda seda, sest see oleks alatu vale. Tallinna garnisoni suurem väeosa — 10. polk riisuti kodanluse poolt sõjariistadest paljaks ja võeti vahi alla, et ta mitte nagu lennudivisjon revolutsiooni poole üle ei läheks. Uulitsavõitlusi pidas ülestõusjate vastu mitte sõjavägi, mitte isegi kaitseliit (mis laiali jooksis), vaid kindralite, ohvitseride ja kadettide band.“

Sääraste argumentide kohta võiks venelasena öelda, et sattus sõrmega taevasse! Kui see ei ole teadlik valetamine, siis iseloomustavad nad „staabiülemat“ igatahes väga halvast küljest: mees on nähtavasti sündmuste paigast nii suure valuga minema pistnud, et tal enam polnud aega vaadata tahagi. Muidu ta ei oleks seadnud nõnda rumalat küsimust ja oleks vahest ise nimetanud tolle väeosa, kes võttis tagasi Balti jaama. Samuti oleks ta võinud näha Toompea vabastajate hulgas 10. rügemendi osi ega oleks julgenud oma väleda sulega pidada seda rügementi „vahi all“. Ja mis puutub väitesse uulitsavõitlustest, siis ajab see juba lausa naerma — nii lõbus on ta! Uulitsavõitlusi selle sõna tõsisel mõttes ei olnudki, nii kaugele ei lastud asjal minna mässu kiire mahasurumisega. Seepärast siis ei olnud tarvis ei „kaitseliidul jooksta laiali“ ega kindraleil ja ohvitseridel pidada olematuid uulitsavõitlusi.

Kõigi oma keerutustega ei saa mässuliste „staabiülem“ teha olematuks tõsiasi, et Eesti tööliklass oma rõhvas enamuses ei tunnud kaasa mässajaile ja vaatas enam kui külmalt pealt, kui piiritagant tulnud õnneküttidele anti paras vastus.

J. A.

EDG. LEOPAS,
Lääne maleva pealiku abi.

VANA RATSAVÄELANE

T. BRAKS

I.

Käärastel lõpetati parajasti õhtueine võtmist, kui koer pistis õues haukuma. Vana Kustas vaatas aknast õhtuhämarusse ja ütles: „Mitte ei saa aru, kas on see konstaabel või mõni teine kroonumees, aga mundrit ta kannab.“

Teenijatüdruk Minni, pisike ja terane tüdruk nagu nirk, tuli ka vaatama. „See ju kaitseliidu pealik Kampus,“ ütles ta ja jooksis õue koera keelma.

Perepoeg Paul pistis ruttu pintsaku selga ja perenaine katsus, et sai ruttu ette puhta põlle. Ta ikka nagu laupäeva õhtu ja tuleb külaline, kus sa sellega... Kriipadi-kraapadi käis luud perenaise käes üle kruusapõranda. Vana Kustase võttis läkastama. Ta keelis naist: „Ära sa nüüd siin tuiska ega tolma! Võõras inimene ei julge uksest sisse tullagi.“

Järgneval hetkel astuski juba pealik Kampus tuppa, kes oli öelnud Minnile midagi naljakat, sest tüdruk turtsus naerda ja jäi tõsiseks alles siis, kui teda tabas peremehe kuri pilk.

„Tere õhtust, pererahvas!“

„Tere, tere!“

„Ehk võtate istet, kui aega jätkub.“

„Täna!“

„Peab vist olema üks hea asi, kui mundrimed juba liikumas?“

Pealik kõhatas ja rääkis tõsiselt:

„Lugu on nii, et meil on kavatsus organiseerida Kuremal kaitseliidu ratsarühm. Teil ka siin-noori mehi majas, ehk on tahtmist kampa lüüa?“

Vana Kustas koputas piibust tuhka ja sõnas:

„Noh, kui see nõu ja tahtmine on, eks meie Paul löö siis ka kannuksed kontsa. Kimmel võtabki juba kere peale, oleks vaja teist natuke tuulutada. Mis sa ütled, poiss?“

„Eks sa siis räägi kah, Paul,“ sundis perenaine. Paul punib aga oma mõttelõnga tasa ja targu. Esitab pealikule küsimuse: „Kas Kesseadu Mart lubas tulla?..“

„Jah. Mart oli esimene mees, kes andis lubaduse.“

„Siis tulen mina kah!“

Kustas kõbistas naerda ja rõõmutses: „Eks ma ütlen, ega meie poiss lase end paluda! Võimalik, et minagi vinnan oma koivad veel hobuse turjale.“

„Ää sa nüüd hakka kohe lõöpima! Kah mõni ratsamees: pea hall otsas, ristluust kange nagu puuhobune,“ ütles perenaine.

„Aga kui hüppan hobuse selga, siis tulgu noored kõrvale,“ kelkis Kustas ja lisas tõsiselt: „Vene kroonus need õiged ratsanikud välja koolitatigi.“

„Teie olete siis ratsaväes teeninud?“ küsis pealik ja Kustas pistis seletama: „Kuidas siis muidu! Peterburi keiserlikus husaaripolgus. Kus oli ikka õppus... Hobune kõrge nagu kaelkirjak, hüppa selga... Ja kätt ei tohi ligi pannagi. Kui ei saa, plaksti vastu kõrvu. Hommikul tuli ohvitser talli, tõmbas taskurätiga üle hobuse selja. Jäi rätik tolmuseks, jällegi karistus kindel. Hobuse kabjad pidid läikima nagu Kurema kõstri mütsinokk. Ratsutada tuli istudes, seistes, hobuse küljel ja kõhu all. Ja need piigiharjutused, mõõgaga raumised... Põhukott ees, kihuta umbnelja mööda ja suska sisse. Mul olid need võtted ja vigurid siis kõik selged. Kord, kui ratsutasime keisri

Tallinna maleva orkester 5. aastapäeval.

ees, ütles kindral Kopjovski karašo ja kinkis mulle hõbeuuri.“

„Ära nüüd nii palju lobise ega latra!“ keelis pereinaine. „Pealiku-härral nüüd aega su vanu vigureid kuulata.“

„Pole viga,“ ütles pealik, „peremehest saab ehk meil eskadroni ülem. Igatahes, kui tahtmist on, siis tulge hobustega homme alevisse. Me saime juba kümme sadulat, võiksime teha väikese proovi, kuidas see asi areneb.“

„Aga kas me saame ka tutiga mütsi ja mööga?“ küsis Paul.

„Endastmõistetavalt!“ vastas pealik. „Ikka oma kõva ratsamehe munder ja tore möök nii mis välgub.“

Nüüd soovis pealik head õhtut ja lahkus Käärastelt. Pererahvas jäi aga uudisajaja omavahel arutama.

II.

Pühapäeval oli alevi kaitseliidu maja ees rahvast murdu. Kaitseliidu ratsarühma astunud perepojad tulid igaüks oma hobusega. Tuli Jõekääru Annus oma kõrviga, tuli Parve Peeter pisikese halliga, mis rammus nagu rull. Kesseadu Mardil oli valge mära. See oli peru loom, tantsiskeli ja hüppas just nagu mõni edev plika külaklunkril. Viimaste hulgas jõudsid oma kimliga kohale ka Kääraste mehed.

„Ega ometi vana Kustas kipu ratsaväkke?“ pilkas Kesseadu Mart, kui nägi Kääraste omi. „Taadike jääb

hobuse turjal tukkuma ja pillab piibu maha, on seda transvaali tarvis!“ lisas Mart ja naeris ühes rahvaga.

Kääraste Kustasel on aga alati paras vastus käepärast. Ta sähvas Mardile: „Mis mure sul on mu piibu pärast, vaata, et sa ise oma setuka seljast uperpalli ei lenda!“

Toodi kraamilaost välja udused uued sadulad ja hakati neid seadma hobustele selga. Kõige enne sai sadula kätte Kesseadu Mart. Poiss oli aga igavesti hädas: valge mära ei tahtnud kuidagi võtta sadulat omaks. Mart mässas hulk aega enne kui sai vöö loomale ümber keha. „Nüüd algab sõit!“ rõõmutses Mart. Ta rõõm osutus aga enneaegseks. Küla hobune on harjunud küll peremeest kandma sadulata, katsu aga talle turjale karata selle uudisvärgiga... Mära müdistas ringtantsu, endal sõrmed avali ja silmad põlemas peas.

„Too redel, kui sa muidu kukile ei saa!..“ irvitas Kääraste Kustas ja lisas põlglikult: „Noor mees, aga tagumik nagu tina täis. Ei sinust saa ratsameest!“

Mardi hing kargas täis. Ta sähvas: „Sa, vana mees, vahi vikerkaart ja ära irise!“

Südametäiega sai ta viimaks hobusele selga. Jalgrauad olid aga jäänud liig kõrgele. Mardi põlved jäid nii-öelda kurguauku. Polnud siis ka midagi imestada, et niipea kui hobune paigast hüppas, lendas Mart ülepeakaela lumehange. Rahvas naeris:

„Kesseadu poiss öeldi esimest korda maha!“

Tartu Linnapank

Tartus, Raekoda, telef. 11-32.

Äriseis 1. jaanuaril 1932. a.

AKTIVA.

PASSIVA.

Kassa ja arved teist. rahaasut.	227.016,29	Põhikapital	129.933,37
Välisvaluuta ja väärtpaberid	7.361,81	Tagavarakapital	7.187,—
Laenud	1.906.090,91	Vallasvara kustutuse kapital	3.450,30
Garantiilaenud	41.442,10	Hoiusummad	1.969.589,03
Korrespondendid	57.083,47	Garantiid	41.442,10
Vallasvara	11.462,38	Korrespondendid	21.083,60
Muud aktivad	3.691,74	1932. a. eest ette saadud ⁰ / ₀ / ₀	16.690,24
		Muud passivad	38.725,17
		1931. a. puhaskasu	26.047,89
	<u>2.254.148,70</u>		<u>2.254.148,70</u>

Väärtused depoons: Kr. 50.545,—

Inkasso vekslid ja dokumendid: Kr. 55.464,38.

Toimetab kõiki pangaooperatsioone.

Põhja malevkonna aastapäevalt.

Nüüd tuli ratsutamiskord Kääraste Pauli ja kimli kätte. Vana Kustas aitas kõik korda seada ja õpetas Pauli: „Ära lase ohje liig lõdvale, aga ära ka liialt pinguta. Hobune peab algusest peale tundma ratsutaja juhtivat kätt.“

Paul hüppas sadulasse ja tegi platsil paar ringi üsna korralikku sõitu, siis äkki hakkas kimmel tege- ma vene tantsu. Hüples ja tantsis nagu pöörane. Paul ei saanud enam midugi kui hoidis kahe käega hobuse lakast kinni. Rahvas naeris nii, et pistis hirnuma mõni hobunegi. Vana Kustas sülgas lumme ja siunas: „Just nagu kolmeaastane kõssutab hobuse kukil... Lase ometi hobusel joosta ja ära sae ta suud hellaks!“

Aga ei Paul osanud enam võtta võimu kepslevalt hobuselt. Lendas poiss lumme ja Kesseadu Mart naeris kõveras. „Eks vana Kustas katsugu nüüd ise kimliga toime tulla!“ mõnitas ta. Kustas kõhatas paar korda kõvasti, haaras siis lumistunud poja käest ohjad ja hüppas noormehe kergusega sadulasse. Tegi mehise häälega: „Hoo! hoo!“ ja see näis kohe rahustavalt mõjuvat erutatud loomale. Kustas sõitis esiteks piki tänavat, pööris siis tagasi ja tegi toredaid sõõre platsil.

„Vaata vanameest!“ öeldi rahva hulgast, „istub sirgesti sadulas, käsi põues nagu Punapardil.“

„Kui kimmel hakkab kemplema, siis on Kustas maas mis naksab,“ ennustas Mart. Kustas jäi aga sadulasse ka siis, kui hobune hakkas hullama.

„Vaat, see on ratsamees!“ kiitis pealik ja ütles pärast Kustasele: „Ega aita midagi, Kääraste peremees, hakake poistele instruktoriks.“

Kustas oli päevakangelane ja rääkis koduski veel mitmet-setmet korda, kuidas ta noorematele õpetas ratsutamiskunsti.

III.

Mõne nädala möödudes oli Kuremal juba kahekümnehelne ratsarühm. Kääraste mehed käisid mõlemad õppusel. Vana Kustas sõitis kimliga, Paul noore kõrviga. Kesseadu Mart sai nüüd ka juba toime oma valgega ja kiitles külas, ta olevat parimaid ratsutajaid kaitseliidus.

Siis saabus ühel pühapäeval suursündmus. Ratsameestele anti uued vormiriided. Kustas kratsis habet ajada nii, et lõug punaselaiguline. Läks siis alevi juuksuri juure ja laskis juukse ajada maha nulli pealt. Kui ta siis end mundrisse löi, ei olnud Kääraste perenaisel küllalt sõnu oma üllatuse avaldamiseks. Ta rääkis käsi koos hoides: „Poleks ma uskunud, et tema, vindundkere, end nii vurhvi veab. Kus mul õige kindral väljas!“

Minni tegi nalja ja ütles: „Ega nüüd peremehel ole enam muud kui hakkab nooremaid vaatama. Nii krabe ja krapas, et lööb Pauligi käest pruudi üle!“

Õhtul korraldati kaitseliidu majas pidu. Kogu malevkond oli koos. Kui ratsarühm ette sõitis, tervitati neid orkestrimänguga ja naiskodukaitse liikmed ehtisid ratsanikke lilledega. Algas näitemäng ja pärast ringmängud tantsuga. Ratsamehed olid kõikjal oma uute mundritega esiplaanil. Kesseadu Mart tantsis kaupmees Vahtmeistri tütreaga, kes heleblond ja saladakehaline. Pidulised naljatasid, et teab, kuidas see on, et Kesseadu poiss eelistab valgeid. Hobune tal valge, pruut samuti.

Kääraste Kustas ei jäänud nooremale ka tantsupõrandal alla. Tantsis sirgelt, pea püsti, nagu vana kroonumees kunagi. Sattus vana ratsamees hoogu ja suurusteli: „Nüüd viin tantsima kaupmehe Juuli. Kaua see Mart temaga üksi müterdab.“

Meie

kõlniveed: kolmekordsed ja lilleõhnadega,
Odor hambapasta,
Oriental, Jaapani ja Divinia puudrid,
 kingakreem **Dollar,**
 veesaapamääre **Pöder**
 ja **püssiõli** on parimad.

Ostke, toetage kodumaa tööstust!

A.-S. ODOR.

Läks ja tegi galantse kumarduse. „Vaata-vaata,“ imestati, „Kääraste vanale lööb vurtsvasser verre!“

Ärge irvitage midagi,“ öeldi teisalt, „kas nad siis kokku ei klapi: valged pead ju neil mõlemail.“

Kui pärast kaupmehe Juuli tantsis Mardiga, nurises ta: „Sa tantsid raskesti nagu elevant. Jalad sõtkud laiaks! Kääraste Kustas on sinu kõrval kümme korda nooblim kaval.“

Mart mühises viha pärast. Need kuradima Kääraste mehed. Alati nad Mardi meele mõrudaks ajanud kõiksugu kiusu ja jonniga. Nüüd pidulgi tulevad tülitama.

Äkki tormas piduruumi Paul ja teatas erutatult: „Meie hobune on varastatud! Kimmel on läinud.“

„Mis sa räägid?“ ütles Kustas. „Kuidas pääsis varas siia, kui inimesi kõik kohad täis?“

Kesseadu Mart naeris täiest kõrist. „Paras sulle,“ ütles ta, „teinekord valva hobust, aga ära nipelda siin neidudega!“

Mehed ütlesid, et Mart ärgu naljatagu. Kui hobune varastatud, siis pole enam aega lõõpida. Vaja selgitada, kuhu kanti varas võis minna.

„Üks poisike näinud umbes veerand tunni eest, kuidas kaks meest sõitnud siit pagari hoone juurest minema, rakketa hobune jooksud saani taga. Sõit läinud Karumäe sihis.“

„Varas tuleb kinni võtta!“ ütles pealik. Ja Kustas kamandas omakord: „Eskadron sadulasse!“

Mõne minutiga olid hobused saduldatud ja mehed kihutasid tänavale. Oli tuisune ilm ja võrdlemisi pime. Paulil polnud hobust. Ta istus pealiku ja mõne teise kaitseliitlasega autosse. Suure lume tõttu oli aga autoga edasipääs äärmiselt raske. Kohati jäi sõiduk top-pama hange, ratsanikud olid jõudnud ammugi juba ette.

Kustas kihutas nagu hullumeelne. Mõni mees, kõigepealt Kesseadu Mart, hakkas nurisema: „Ma ei saa aru, mis mõtet on säärasel klaperjahil. Varas ei ole ju ometi nii loll, et sõidab piki maanteed. Mis tal viga pöörduda kõrvale ja kaduda metsateele.“

Teised arvasid omakord, et kuigi hobusevaras sõidab maanteel, siis on ta jõudnud juba niivõrd kaugele, et võimatu on teda tabada.

Kustas aga ei lasknud end eksitada. Ta hüüdis üle öla tagasi:

„Kel pole tahtmist, pöörge tagasi! Mina aga ei jäta enne kui saan kimli kätte.“

„Kupata aga siis edasi!“ ütles Mart. „Mina enam edasi ei sõida. Hobune lõõtsutab all, kihuta tuisu ja tormiga nagu oleks sõda lahti!“

Nad olid jõudnud Karumäe metsa lähedusse ja siin möllas lumemaru eriti tugevajõuliselt. Mart ja paar teist kaitseliitlast olid juba tagasi pöörmas, kui äkki Kustas karjus: „Näe jäljed! Siit nad saatanad on keeranud kõrvale.“

Oligi mõnes kohas näha, kuidas saanipõhi oli tasa-seks lohistanud hange harja. Ja ühe põosa juures võis selgesti näha kahe hobuse jälgi.

„Nüüd on nad mul varsti käes!“ rõõmutses Kustas ja kihutas heinamaale.

„Jäljed lähevad jõe, ole ettevaatlik, Kustas! Jää pole küllalt kindel,“ hoiatasid ratsanikud vanameest. Kustas oli aga juba kadunud kõige hobusega lume-keerisesse.

Äkki väljahtas tulesid ja raksus püssipauke. „Pidage! Pidage kinni!“ kuuldi Kustase häält ja jälle kõlas paar pauku.

„Kurask, siin läheb sõjaks!“ ütlesid mehed ja võtsid kaelast püssid. Mart oli jäänud teistest maha ja küsis hääle värisedes: „Teab, mitu meest võib olla? Lasevad viimaks veel maha...“

Teised aga ei pöörnud poisile tähelepanu. Nad ratsutasid sinna kus jõgi teeb suure käänaku, ja teispool jõge mustendab mets. Tuul lõõtsus piki jõge, tuisklumi oli peenike nagu tolm ja mattis silmanägemise. Ja jälle kõlas Kustase häält:

„Seiske, või te olete surmalapsed!“

Siis mitu pauku üksteise järele. Ragin. Veevulise mine. Kuski pidi puristama ja rabelema hobune vees.

„Appi! appi!“ kisendati kaldaveere alt ja nüüd nägid mehed juba musta kogu. Lähenedes avanes sää-rane pilt: Kustase kimmel rabeleb murdunud jää äärel, teine hobune on aga kõige saaniga vees. Looma pea on jääpankade vahelt väljas ja Kustas tirib ohjadest.

„Tulge, aidake hobune välja tõmmata!“ kutsus Kustas. „Aga olge ettevaatlikud! Tooge see puuront siia ja katsuge kangutada saani. Nii! Hopp! Võta aisa-otstest kinni! Üks, kaks ja korraga! Nii! Väljas ongi. Siin on veekeeris, seepärast jää nõrk. Ära pidid uputama hobused... Ja ise plagasid metsa, koerapojad! Ei maksa enam taga ajada. Pimedas männikus ei saa neid enam kätte. Revolvriga kukkusid kärtsutama... Mina polnud ka kade: karabiiner kätte ja kriuh ning krauh.“

Keegi ratsanikest märkas lumel punaseid laike. „Kustas, kas oled haavatud?“ küsiti. Vanamees kobas käega oma keha. „Korra oli nagu pisike naksatus puusas. Nüüd kipitabki pisut. Külge lasksid, närud! Mis viga saanist lasta, katsi hobuse seljast... Aga võtab kehast nagu nõrgaks... Ma ei saa enam hobuse selga...“

„Pole viga,“ ütlesid mehed, „paneme su saani ja sõidutame lähemasse talumajja.“

P a r i m
hotell-restoraan
Tallinnas on
„EUROPA“
Viru tän. 24

IV.

Kustas parandab nüüd kodus haava. See kuulub õnneks kergemate liiki. Ühel päeval tuli Käärastele Kesseadu Mart. Keerutas mütsi sõrmede vahel. Kõhatas. Ütles siis niimoodi: „Kuule, Kääraste vana, me oleme küll teineteise kallal norinud ja nokkinud, aga seda ma ütlen, sa oled üks kuradima kange mees. Pistame piibud palge ja ajame sõbramehe juttu!“

Kustas vastas: „Ei mul ole olnud midagi sinu ega su suguseltsi vastu. Ja ega neid nägelusi maksa tülks pidadagi, mis meie vahel olnud.“

Nüüd istus ka Paul haigevoodi ette ja hakati jutlema. Endastmõistetavalt tuletati meele ka hobusevarguse ja varaste tagaajamise lugu. Perenaine, kes talitas ahju ees, tähendas: „Meie vanal on eluaeg sihuke mood, et tema peab alati igalpool olema esimene. Nagu seekordki. Eks lasknud Paul minna vargajahile, kui seda vaja oli, aga kus tema... Ikka tormipeaga kas või jääaugust alla.“

Kustas heidab käega.

„Mis sina, eit, tead meeste muredest! Muidugi peab mees olema kõikjal esimene, kui asjaolud seda nõuavad.

Ja poisid, seda ma ütlen teile, kui inimene on õige asja eest väljas, siis ei tohi olla kartust ega kõhklemist. Kannate juba kord mundrit, siis olge väsimatud võitluses ja astuge alati välja õigluse kaitseks.“

Edasi jutustab Kustas oma nooruspõlve tööst ja võitlusest. Poisid kuulavad ja perenainegi ei tihka lahkuda toast, ehkki ta neid lugusid on kuulnud sadu kordi.

Pühapäeviti, kui ratsarühm möödub harjutussõidul Kääraste talust, ei suuda Kustas jääda vagusi voodisse. Toolide najal lonkab ta akna juure ja jälgib asjatundliku pilguga ratsanikke. Kui märkab vigu, siis hõikab aknast: „Hei, sina seal, ära topi tervet põida jalgrauda! Paul, poiss, rind ette! Sul pole lähkrit turjale tarvis. No-noh, Kullipesa poiss, mis sa oma peaga seal väntad! Sa pole sõjas. Harjutussõidul vahib ratsanik ainult ette.“

Perenaine tuleb tuppa ja pistab pragama: „Eks sa näe inimest! Või kooberdab juba koikust välja... Mis arst sulle ütles? Kas juba mõtled hobuse selga ronimisest?“

„Mõtlen, mõtlen, naine. Ja ootan pikisilmi seda aega, et mu koib jällegi hakkaks liikuma,“ vastab vana ratsaväelane voodiveerele vajudes.

Kinnitusselts „EKA“ maja Vabadusplatsil, mille ees peetakse igal aastal vabarilgi aastapäeva paraadi.

Purjelennu harjutuselt Rossittenis.

KÜLASKÄIK

MOOTORITA LENNUKITE TEHASESSE JA LENDURITEKOOLI ROSSITTENI

Rossitten — väike külake — asub Ida-Preis, umbes 60—80 km. Königsbergist, kui kasutada liiklemiseks maanteed. Kuid autoga sinna sõita ei ole lubatud, ja õieti ei olekski kuigi mugav, kuna maastik on liivasevõitu. Küll on ehitatud päris hea maantee, kuid siit laseb politsei läbi vaid Rossitteni lennukooli, politsei ja Punase Risti sõidukeid. Seda selleks, et hoida suuremaid rahvakogunemisi ja seega vältida hädaohtu metsale ja taimestikule, või veel muud — mulle ei seletanud seda keegi täpselt.

Emake loodus on siin ehitanud kummalise maariba: kilomeetreid sada ulatub merre kuni kolm kilomeetrit lai maariba, piirates suure merelahe Ostseebad Craz'ist kuni Leedu piirides asuva Klaipedani (Meemelini), jättes vaid Klaipeda ees vabaduse laevadel siia vaiksesse vette pääsmiseks. See n.-n. Kurische Nehrung kujutab endast puht-liivaseljäandikku, mil mõnel kohal on palju rändavaid liivamägesid, milliseid rahva ja riigi suurte pingutustega püütakse sundida paigale jääma, liivale taimestikku soetades. Vaevaline töö — iga puutaimetee istutamiseks tuleb vedada kohale mulda ja seda kõrgele liivamägedele üles. Palju mäekünkaid on juba haljendava noore männimetsa katte all, kuid niisama palju on ka lagedat liiva. Ei ole ime, et politseinik sult vasturääkimist sallimata nõuab trahvina sisse murtud taime, nopitud lillekese eest meie rahas 15 krooni.

Rossitten ühes oma lenduritekooliga asub piki maariba arvates umbes keskel. Istusime siis ühel varahommikul väikeses sisesadamas laevakesele ja paaritunnilise sõidu järele olime sihil. Juba merelt märkasime lennukeid ja tahtsime kangesti neis mootorita lennukeid oletada, kuid seekord olid vaid harilikud „Mortorkiste'd“, nagu lennukooli mehed neid hüüdsid. Veel tuli vantsida liivas kilomeetrit viis, enne kui jõudsime oma kaugelt ettevõetud reisi sihile — lenduritekooli.

Vaikses metsatukas asetsevad kolm tüübilist ümar-katusega lennukite kuuri, koolimaja ise ja kõrvalehitusi, millised on vajalised majapidamisele ja lennukite ehitamiseks. Õieti ei näigi siin olevat ühtki tehasehoonet — mootorita lennuk vajab vaid liimikeetmise, lakkide segamise ja vähemat mehaanika- ja puutöötuba. Tarvilised materjaalid tuuakse suuremaist käitistest kohale juba niivõrd valmina, et vajavad vaid asjatundlikku ja hoolsat kokkupanekut-liimimist. Selle tööga tullakse hõlpsaimini toime lennukuuris.

Meile näidatakse kõike üsna lahkesti. Asjatundlikul juhtimisel käime läbi kõik kuurid ja koolimaja. Näeme mitmeid asjakesi, mille tarvitamist ainult kaasasolev lennuinstruktor oskab selgitada, oma mõistusega ei oska üht-teist eset mingi ülesande juure rakendada. Esmajoones köidavad tähelepanu väga korralikult väljatöötatud puust raamistikud, mille külge on konstrueeritud riidega ületõmmatud tiivad ja mida

nimetatakse lennukiks — muidugi mootorita. Sest selline lennuk ei ole tõesti midagi rohkem kui puust keskmise raam, kuhu külge käivad ees tiivad ja taga juhtimis-sisseadadena vähemad tiivad. Ees on lendurile iste — midagi lihtsa tooli taolist, mille ees on lenduri jalgade vahele asetatud juhtimis-sisseadeldise pide-kepp. Siia juure veel paar traati tüüri-tiibadest ja see ongi kogu see riistake. Alla on kinnitatud suusataoline jalas, millele lennuk maandub — seega tahaks kirjeldus olla täielik. Kuid on ka palju täielikumaid lennukeid — need, mida tarvitavad juba väljaõppinud lendurid kõrguslendude ja samuti võistluslendude juures. Siin on juba lendurile kabiin, kuhu ta ka mõnesugused mõõtmis- ja kontrollimisaparaadid saab kaasa võtta. Vahe seisabki siis selles, et neil raamkere asemel on õhukest vineerist väljatöötatud „keha“. Õpilasi nendesse ei lasta, kuna samas vineeris peitub ka hädaoht: õnnetuste juures, näit. vildakult sooritatud maandumisei, ähvardavad purunemisel pilpad saada ohtlikuks lenduri elule. Rääkimata, et selline täislennuk rohkem maksab ja seega harjutuslendudele on kulukam, pealegi lendurile varjab maapinda rohkem kui katteta lennukere.

Lennuki tiibade ehitus on omaette meistritöö. Raamistik tiibadele koosneb peaaegu lugematust hulgast vähemaist raamistikest tiivalõikes, kuid kõik see puuosa on kokku liimitud kahe- või kolmekordsest, küm-nendikmillimeetritega mõõdetavast vineerist, mida omakord pikuti ühendavad samalaadsed tugistikud. Vaid mõni serv, mis vajab kruvi sissekeeramist, on veidi tüsedam, kuid ka siis grammidega kaalutud — miski ei tohi siin olla palju raskem kui lennukit kandev õhk ise. Siin võib alles veenduda, kui tugev on ehitusmaterjalina puu, kui seda teadlikult asetada ja õieti kombineerida. Tiiva ees-serv on kaetud riidesarnaselt õhukese vineeriga, kuna taga ongi riie, mis on impregneeritud veekindlaks ja kaetakse hiljem lakiga sileduse saavutamiseks.

Kogu sellele kergele materjalile vaatamata annab lennuki üldkaal — õppelennukeil 85 kg, kõrge lennu lennukel 95 kg ja eriliselt kinniseil, veidi suuremail lennukel koguni 120 kg. Viimaseil on siis ka juba mõningaid aparate — kõrgusemõõtjad, kompass ja vist veel mõni teine — külge monteeritud ja nad on eest kaetud tuulekaitseks tselluloidist varjend-plaadiga.

Lennukuurid sisaldavad ühtlasi ka kooli muuseumi esemeid. Siin leidub lennukeid kooli algpäevilt, purukslangenud lennukeid (nad pole tavaliselt kuigi palju purunenud), lennukeid autogrammidega külalisilt ja õpilasilt, siis igasuguseid mudeleid nii vanemaist kui ka parajasti katsetatavaist tüüpidest. Nende hulgast uudseim oli sigaritaolise kerega meetripikkune lennukimudel, millele on tiivaotstesse juure kombineeritud lindude tiivasule taolised „sõrmed“. Seda põhjustanud nimelt tähelepanekud, et lindudel lendamise juures tiibade otsasuled praegu küll veel teadmatute asend-kombinatsiooniga annavad võimaluse planeerimislen-nul mitte üksi hästi liuelda, vaid ka tõustagi. Ka sellesse Looja saladusse tahavad lendurid tungida, et edukalt hakata võistleva lindudega taevalaotuses.

Enne kui asume tutvuma mootorita lennu tehnika endaga, tutvume kooli ainsa eluhoonega, kus asuvad kooli administratsioon, õpetajad ja õpilased. Alles viie aasta eest püstitatud hoone, ühes kõige-ga mälestusesemete alal, mis seni kooli ajaloo on silma puutunud karikaturisti ja kunstniku kalduvustega õpilasile. Juba hoone ehitamise ajal on siin olnud jäädvustada toorkordne maailma lennurekord — 9 tundi ja 21 minutit lendu ühes kaassõitjaga, mispuhul seinal on kaks pannood: neist esimene teatab ametlikus toonis rekordi aja, kuupäeva, lenduri ja sõitja nimed, teine aga vastava luuletuse:

Und Petrus spricht: Schulz *), so ist recht,
flieg' immerzu, du treuer Knecht!
Wer gut und hilfreich von Gemüt,
ist wert, dass er 9 Stunden fliegt.

Vahepeal on päev juba lõunaks kaldunud ja soodsad, kuigi veidi nõrgavõitu tuuled hakanud puhuma. Iga tuulist ilma püütakse kasutada, kuid ainult idatuul on neist siin kasutatavaim, olenedes maastikust. Õpilased jagunevad gruppidesse, kaheteistkümmne ümber igas grupis. Lennuki suusa juure kinnitatakse rattad, mis on ehitatud nii, et nad ka liivas ei vajuks sügavale, ja siis läheb salkkond oma lennukit tirides paar kilomeetrit eemal asuvale liivadüünile. Algavad lennuharjutused.

Lennuk asetatakse ninaga tuule suunas. Lendur tõmbab endale tugevasti polsterdatud nahkmütsi pähe, laseb end siduda istme külge ja haarab juhtimispideme mugavasti pihku. Lennuinstruktor annab näpunäited kätte, ja siis... Kuid vahepeal on lennuki sabasse kinni hakanud üks õpilasi, kuna kõik ülejäänud asuvad kakkümmend meetrit pikka kummikõit pingutama. Kummikõie teine ots on rakendatud lennuki suusa külge kinnitatud allapoole avausega konksu külge. Oma kümme meest (vabandust, ka mõni nais-õpilane on nende hulgas) sammub kõit pingutades, siis — vastava instruktori komando peale nad panevad jooksu ja lennukit sabast hoidev mees laseb selle lahti. Lennuk on õhus, kummikõis langeb konksu küljest lahti, vastupuhuv tuul ja juhtimis-sseade asend paiskavad selle kõrgemale ja liuglend võib alata. Mõtlete muidugi, küll lihtne ja tore, kuid pettumus on ligidal. Suudame vaevast esimeses üllatuses ahmitud õhu kiiresti kopsudest välja puhuda, kui lennuk juba on maandunud, meetrit sada lähtest eemal allamäge. Jaa, nii see õppelend tegelikult ongi. Veavad oma lindu minutit viisteist märke ja siis kolmkümmend sekundit õhus olles juba jälle uuesti algusest pihta, et teine õpilane sama võiks läbi teha. Me oleme pealegi B klassi tööd jälgimas, kelle miinimum on 30 sekundit, kuna kõrval künkal näeme A klassi, üsna algajaid, kes samuti 30 sek. õhus peavad viibima ja sirgjoonelt alla lennates maandumist harjutavad siledasti läbi viima. Selle vastu B klass nõuab sama aja kestes juba käänakut vasakule ja teist paremale ja alles siis lubatakse maanduda. Kui ei õnnestu see täpselt nii, mää-

*) Rekordi püstitaja nimi. Autor.

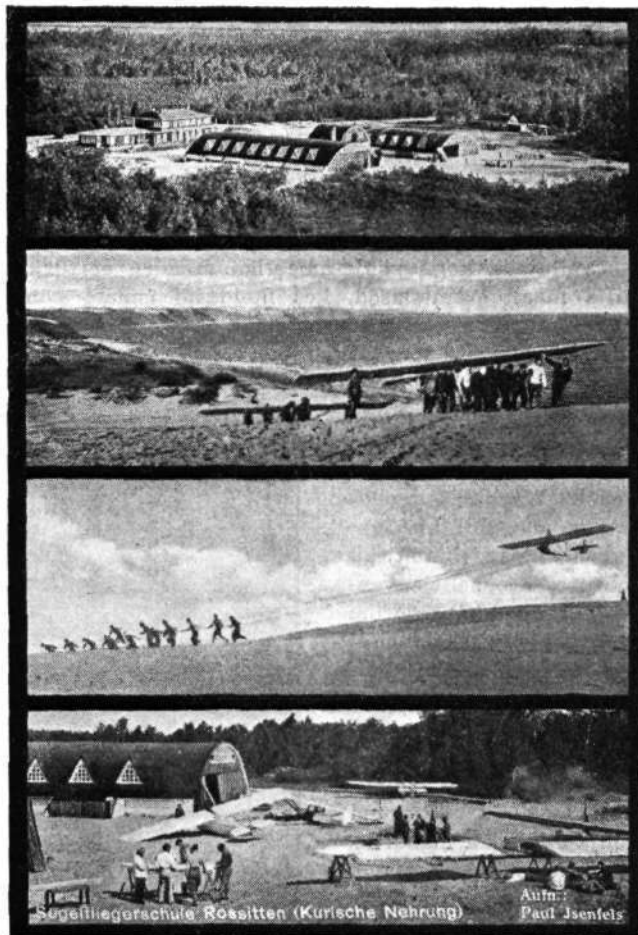
ratakse trahviks mitu päeva ainult lennuki mäkkevedu, kuna teised järjestikku lendavad.

Kooli viimane klass C seab nõudeks juba 5 minutit õhus viibimist, mida siis minnakse harjutama kõrgema mäekünka otsa, kui mälu ei peta, siis praegu vist Leedu maariba osas. Sedagi lendu pidavat tehtama vaid tugevama tuule puhudes. Kuid lende sünnib ka kaugelt üle viie minuti, nagu eelpoolgi oli juttu. Loetakse ju praegu Saksa ametlikuks rekordiks üle 13 tunni, tegelikult lennanud sakslasist keegi üle 14 tunni, kuid vastavate kontrollaparaatideta, ja seda ei arvestatud. Rekordina Ameerikas olevat lennatud isegi üle 16 tunni. Sel puhul algab lend juba ülal pilvedes, kuhu tõustakse mootoriga lennukist pukseerituna. Juhtusime õnnelikult ka üht säärast lendu nägema.

Laial lennuväljal asetati pärastikku mootoriga ja mootorita lennukid, 40—50 m vahet. Vaevalt sai mootoriga lennuk maal hakata liikuma, kui kaaslaselennukil suusk juba maast lahti tõusis. Niisugusesse asendisse jäävadki nad kogu lennu tõusujärgus. Mootor ees madalamal, teine taga, kuid märksa kõrgemal. Võisime jälgida mõlemaid linde veel tagasisõidul laevalt, kuidas nad tõusid pilvede vahele. Sealt olevat siis purjelend alanud ja maandunud üle lahe Königsbergis, järgmisel päeval sealt uuesti õhku tõusnud ja saabunud tagasi Rossitteni — lahevallutajale osaksaavate auavalduste saatel.

Pilvede vahel ja pealpool pilvi just algavadki kestvuslennud, kuna lendurid peavad siin kasutama pilvedevahelisi õhuvoole, soodsaid tuuletõmbeid ja muudatusi ilmastikuoludes. Purjelendurid peavad olema osavad planeerijad ja eriti osavad meteoroloogid, mis ongi vahest kogu selle spordiharu tähtsamaiks tulemusteks. Meile nimetati uhkusega sakslasest mootorlennukite võistluslennul vist teisele kohale tulnu nime, kes olevat lennanud märksa halvema lennukiga kui teised võistlusest osavõtjad ja kes ometi oli kohale tulnud moodsamate aparaatide kõrval — tänu tema suurele oskusele purjelennukite käsitamise alal.

Veel paar sõna mootorite lennukite „lennuvälja“ ümbrusest. Oluline ei pidavat olema meile igal pool silma puutuv liiv, mis muidugi oma väärtuse evib, kui õpilased peavad maanduma mõnede äpardustega. Kivid ja puud on juba hädasohtlikumad õppemaastikul. Nii ei ole telefoniposte kuski nende küngaste naabruses, kus õppetegevus sünnib. Telefon on toodud siia traatidega maad mööda, nagu välitefon kunagi. Liivalagendikul pole ka põõsaid ligidal, kuigi need ega ka vähemad puud ei pidavat olema takistuseks sellele lendurile, kes vähegi juba aparaati valitseb. Tuleb ju lendureil teinekord puid kasutada, kui nad pikemate lendude puhul satuvad maanduma metsasel maastikul.

Rossitteni lennukooli vaateid.

Nad pidavat siis kasutama puid selleks, et aparaat puude vahele okstele asetada. See olevat elule vähem hädasohtlik ja heal juhtumil saab lennuk ainult vähemaid ja parandatavaid vigastusi. Mine nüüd tea, külmaverelised ja otsustamisvõimelised peavad lendurid olema igas olukorras, ja seda neile treeneeritakse. Antakse ju lennukooli algajale peagu igasugu ettevalmistusega tüür pihku ja — lenda allamäge. Seegi ei ole igale isikule konti mööda. Ometi sellises olukorras töötavad õpilased kella 7 hommikul kuni 7 õhtul, lõunavahega kolm tundi. Küllap nii kasvavad julged mehed, ja neid on ju sakslasile nende praegustes kitsendatud olukordades vajagi, kuna teist lennusporti piirab kõvasti Versailles' leping ja omaaegsete sõjavastaste tähelepanelik silm selle spordiharu vastu. Sellest on võimalik mööda pääseda, kui vaid puudust pole osavusest ja tahtest.

Õppigem ka seda õskust.

GEORGE WASHINGTON

Käesoleva aasta veebruaris mälestati üle kogu maailma Põhja-Ameerika Ühendriikide loojat ja esimest presidenti George Washingtoni ta 200. sünnipäeva puhul

George Washington sündis inglise koloonias Virgíinias suurfarmeri pojana. Hiljem ta pühendus maa-mõõtja kutsele. Aastal 1754, kui Inglis-emamaa otsustas vallutada kogu põhja-ameerika mandri, et tõrjuda välja maalt prantslased, kes ihaldasid endale põhja-ameerika rikast ja laialdast maa-ala, arenes esialgseist hõõrumisist kummagi riigi vahel sõda, mis levis peagi üle kogu maajao, omandades hiljem koloniaalsõja nimetuse.

Sesse võitlusse se-gati ka Washington, noor isamaalane, alul ilma iga-suguste sõjaväeliste tead-misteta, kes sellele vaatamata alustas majorina tegevust briti koloniaal-armees, omandades hil-jem peagi juhioskust ja võites loobereid.

Suure heitluse lõpul on Prantsusmaa sunni-tud loobuma õigustest põhja-ameerika mandrile. Washington, 36-aastane, omandanud sõjategevuses kuulsust, abiellub rikka lesega inglise koloonias ja siirdub edukale tege-vusele omanikuna tuba-ka-istanduses ja karja-kasvatajana. Selles kut-ses ta püsib seitseteist aastat. Vahepeal aga on Inglismaa muutnud suhtumist koloniaale, nõu-des viimaseilt makse, missuguseile need meel-sasti ei soostu, või kui, siis nõudes vastutasuks suuremaid kodaniku-õi-gusi — nõuded, mida Inglismaa ignoreerib. Asun-dustes tõstab pead tugev opositsioon Inglismaa vastu. Ärkab Ameerika vabadusliikumine. Selle juhiks kut-sutakse Washington. Algab teine koloniaalsõda, mis kestab seitse aastat.

Washingtoni kaotused sõjas on suured, aga ta saab Euroopast abi. See abi, liitudes kolonistide vabadus-innu ja vabadustahtega, toob rtele võidu. Inglise jääb ainult Kanada. Maaosa aga viimasest lõuna pool on neile igaveseks kadunud. On tõusnud uus riik, uus isa-maa, ja selle generalissimus on ta esimene president.

See riik on esimene vabariik, õhtumaise riigi-mõtte uue epoki musteriik. Algab kolmas visa võit-lus, mesilasvõitlus, — rahvasuvereniteedi põhialuse ku-

jundamine ja teostamine. Ka seda juhivad Washington ja — lõpuni. Kui ta oma teise ametiperioodi lõpul taandub kolmandat korda eraellu, on uus isamaa sees-miselt organiseeritud, väliselt tunnustatud, tähele pan-dud, arenemiskõlvuline. See on ühe inimpõlve töö ja selles on peaosas Washingtonil.

Tegevuse liigsusest enneaegu vananenud, kuigi veel kehaliselt ja vaim-selt murdumatu, langeb Washington 14. detsemb-ril 1799. a. külmetusele ohvriks. Leinama jääb kogu selleaegne kahemil-joniline unioon, mis prae-gu on kasvanud nelja-kümneviiekordseks.

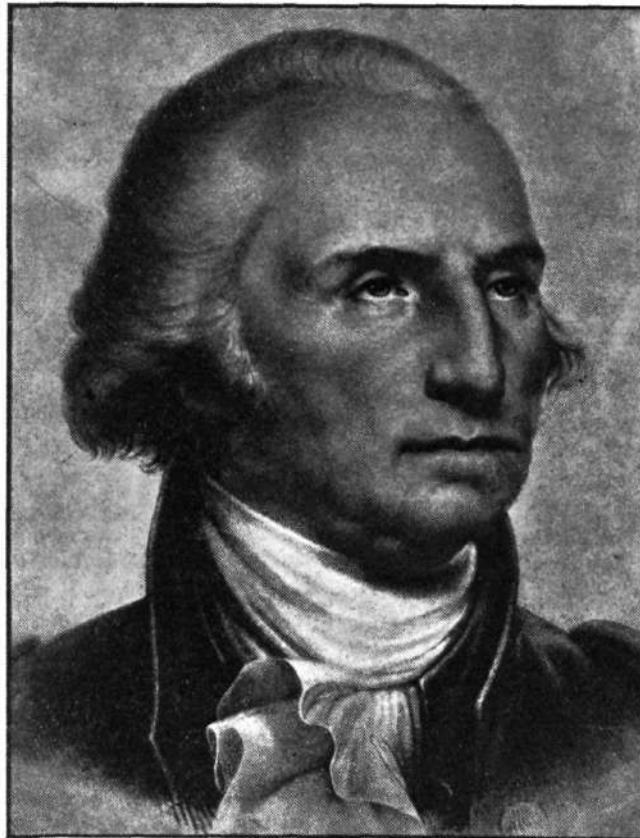
„Ainulaadne, võrratu elu, inimene võitluses ja võidus, kes tunneb ainult iseoma seadusi... Ees-kuju kõigile, kes kannav-avad endas võitlusindu kõrgemate hüvede saa-vutamiseks, eeskuju puu-duste ja varjudeta. Mä-lestades teda austame temas seda kõrgeimat ja puhast, mida mõtlema, püüdma ja täitma inim-sugu on üldse kõlvuline.“

George Washington oli ühtlasi suurim rüü-tel. Kui briti kindral lord Cornwallis pidi loo-vutama oma mõõga, andis Washington või-detud vaenlaskomandõri auks banketi. Rocham-beau, prantsuse abikor-puse ülem, tõstis klaasi Ühendriikide terviseks,

chef-komandör sama — loomulikult oma kõrgeile liit-lasile, — Cornwallis liitus hüüdega „elagu kuningas“ ja Washington, terveni suurus, lisas naeratades: — „Inglismaa kuningas“.

Kui siis liitlane Prantsusmaa satub revolutsiooni ja uuele sõjajalale vana vaenlase Inglismaaga, nõuab ta unioonilt, mille sünnile ta aitas kaasa, relvaabi ühise eilse vaenlase vastu. Üks suur erakond kongressil pool-dab abiandmist, et tasuda heategu Prantsusmaale. Aga Washington keeldub. Emamaa jääb emamaaks. Ta sunnib uniooni neutraalseks. Eilne vaenlane on vere-sugulane, kes peab saama sõbraks homme.

Ka see Washingtoni mõtteviis tõstab ta eeskujuks väejuhtidele kui ka poliitikuile. Suuta andestada ja

George Washington.

unustada on inimliku kõrgeima astme voores. Võidelda vihata, võita kõrkuset, leppida ja mitte tunda iha kättemaksmiseks — see on tõsine sõjamehelikkus. Ehitada üles riik natsiooni enda võimalustest, kasvatada sisemiste vastolude kandjad üksteise hindamisele ja ohvrirõõmsale koostööle rahvuse ühise aadendi teeni-

miseks — see on riigikunst. Washington suutis seda kõik. Kui tänapäev maailma rahvused oma harva aset leidvas üksmeeles austavad George Washingtoni mälestust, austavad nad temas ühtlasi tulevase inimkonna üht suurimat juhikuju.

W. Bloemi järgi.

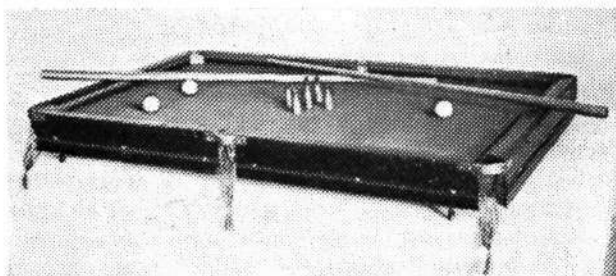
E. MEOSE ABIELUPAARI KULDPULM

Hiljuti pühitses naiskodukaitses Tartumaa Krüüdneri jaoskonna vanim liige Elisabeth Meos oma kuldpulmi. Proua E. Meos on sündinud 11. juunil (vana kalender) 1864. aastal, saab seega käesoleval suvel 68. aastaseks. Aastate peale vaatamata on E. Meos tulvil täis elurõõmu ja töötahet. Alati valmis kõiki ja igäüht

nõu ja teoga aitama — on ta hingeliselt täis optimistlikku ilmavaadet. Elisabeth Meos ühes abikaasa Karliga on „Ora“ nimelise suur-talu omanikud Krüüdneri vallas. Noorpaar, eriti noorik, on võrdlemisi hea tervise juures. Soovime noorpaarile veel palju lootusrikkaid aastaid ja hääd tervist!

Pildil — noorpaar.

Miniatüür sport-piljard

on meeldivamaks, kombinatsioonirikkamaks aja- viiteks igas organisatsioonis ja kodus.

Sport-piljardi tugev ehitusviis ja pat. kunst- kivist plate, milline ei allu mingisugusele temperatuuri ega niiskuse mõjule, tagavad tema kauaaegse mängukõlvulisuse.

Sport-piljard omab soliidse välimuse.

Sport-piljard on ülesseatav igale lauale.

Sport-piljardeid valmistatakse ainult

J. Kivastik'u

SPORDITARVETE TÖÖSTUSES

TARTUS, RÜÜTLI T. 8. Tel. 602.

Esindused: Tallinnas, O.-ü. „Esto“ Pikk t. 47.

Võrus, A. Steinmann, Kreutzvaldi t. 26.

Kevadhooajaks soovitan
suures valikus

**daamide ja härrade
valmisriideid, vihma-
mantleid, mööbliriiet,
damasti ja gobelääni**

J. n. e.

soodsate hindadega

M. JOSSELOV,

Tallinnas, Kuninga tänn. 6

Tel. 450-61.

JOOSEP HABICHT †

JOOSEP HABICHT.

Joosep Habichti pole enam. Veel mõned nädalad tagasi võis ta түседат kogu näha l nna tänavail, nüüd puhkab ta maamullas. Viimist korda viibis ta seltskonnas admiral J. Pitka 60. sünnipäeva aktusel „Estonias“. Sealt sõitis ta öösel kell 3 voorimehel koju. Tuul tõmbas läbi, kopsupõletik murdis mehe maha ja sundis heitma voodi. Tuntuimad Tallinna arstid püüdsid haigusest saada jagu, haiget päästa, kuid haigus oli oma idud ajanud liig sügavale, surma külm käsi liitis elujõulise mehe.

Kes Tallinna kodanikest poleks tunnud Joosep Habichti? Ei tuntud teda isiklikult, siis tunti teda ta kuju järgi. Eriti tuntud oli ta aga kaitseliidus, kus tegutses Tallinna maleva ja Ida malevkonna majanduspealikuna. Tema hinnanguks olgu toodud Tallinna maleva pealiku kolonel F. Pinka sõnad: — „Joosep Habicht oli asendamatu mees oma kohal. Ei tea, keda asemele määrata...“

Joosep Habicht on tõesti asendamatu mees. On kindel, et Tallinna malev säärast majanduspealikut enam ei leia. Me teame, kui kinni oli J. Habicht oma tegevuses, kuid kas ütles ta kordki ära, kui ta kohustatud oli majanduspealikuna välja astuma? Igal manöövril, igal suuremal kaitseliidu kogunemisel, kas võistlustel või muul säärasel juhtumil, oli kadunu kohal. Ja oli väljas majanduspealik, kas siis kellelgi jäi kõht tühjaks? Majanduspealikuna ei läinud ta mitte maleva kassa kallale, et sealt võtta raha moona muretsemiseks. Ei. Ta jooksis ringi ja otsis isikuid, kes annetasid toiduaineid. Väljaköögid aina aurasid. Tuhandeile muretseda paariks päevaks toitu, see pole lihtne ülesanne. Ja ometi sai ta sellega valmis. Tema raske ülesande täitmisel olid tal abiks maleva „ülem-

kokk“ hra Mälkov, võõrastemaja „Rooma“ omanik, ja linnapanga direktor P. Kurvits.

On elavalt meeles veel Aruküla manööver. Ka seal tuli J. Habichtil toita umbes 1500 meest ja naist. Väljaköögid aurasid ülemiste järve kaldal, res.-kolonel Seimanni mõisa õuel. J. Habicht askeldab ringi ja vaatab, et iga mees saaks kõhu täis. Tulles vastu igale isikule küsib ta: — „Noh, kas olete ka kapsasuppi maitsnud? Küll on mehine...“ Ta oli sõbralik kõigi vastu. Isikute vahel vahetegemist te tema juures ei näinud.

Soome laskurid sõidavad esimest korda Tallinna malevale külla. Soomes võeti meie laskureid jumalikult vastu. Nad väärtsid head vastuvõttu ka Tallinna maleva poolt. Maleva kassa on aga kehv ega võimalda teha üleliigseid kulusid. Mõeldakse ja murtakse pead. Seal kergib aga ette Joosep Habichti kuju ja pöördakse tema poole. Paari päeva jooksul oli maleva pealikul mõnisada tuhat senti raha käes, mille muretses Joosep Habicht. Soomlased võeti väärtsikalt vastu ja seda aitas oma poolt veel rikastada lugupeetud mees kaitseliitlaste peres, „Rooma“ võõrastemaja omanik hra Mälkov, kes oma poolt umbes 50 inimesele lõuna andis ja isegi vahuviina pakkus.

Soomlastega puutus J. Habicht siis esimest korda kokku ja korruga oli ta muutunud nende sõbraks. Soomlased pidasid temast lugu ja tema teeneid Soome kaitseliidu vastu hinnati Ansio-medaliga. Oma kaitseliit aga pidas teda Kotka- ja Valgeristi väärtsiseks. Poola kütid võtsid ta vastu oma ohvitseriks.

Soomlased on teist korda Tallinnas. Nad on siia sõitnud jahiga. Ärasaatmise silmapilgul on sadamas kohal ka J. Habicht. Kannab kaenla all suurt pudelit. „Mis sul seal on?“ — Mees muheleb ja kõneleb siis: — „Mehed sõidavad merele, eks mõni jää ka merehaigeks. Tõin neile rohtu.“ Kui pudel paberist välja võeti, siis tuli nähtavale „Tšetvertnoi“, mille kaela külge kleebitud rahusedel pealkirjaga: „Sissevõtmiseks“. J. Habicht oli jälle valmis saanud teoga, mis kauaks ajaks andis kõneainet.

Ida malevkond korraldab igal aastal kontsertaias traditsioonilise loterii, mille sissetulek läheb malevkonna ülalpidamiseks. Me teame, et Ida malevkond on üks rikkamaid. Ka siin kergib esile J. Habicht, sest just tema oli see mees, kes loteriile muretses esemeid, kasutades selleks oma laialdast tutvust. Neid loteriisid võime täie õigusega nimetada „Habichti loteriideks“.

Kaitseliidu Tallinna malev on J. Habichti isikus kaotanud түседайма jõu. See oli mees, kes midagi ei pidanud raskeks, kes töötas ja töötas, omakasu püüdmata. Tal oli kindel siht, mille poole ta rühkis — ja see siht oli: kosugu ja kasvagu meie kaitseliit tugevaks jõuks, keda ei murra tuuled ega tormid ja kes püsiks vankumatuna meie kodu kaitsesks.

V. K.

ÕHU-KEEMILISE KAITSE ORGANISEERIMINE TÄHTSAMATES RIIKIDES

A. KÜMMEL.

Lennuasjanduse ja lennukite tehnika peadpööriv edenemine pärast 1914.—1918. a. sõda on ühenduses samasuguse võrratumalt suure keemia edenemisega seadnud kõik rahvad ja maad tuleviku õhu-keemilise-bakterioloogilise sõja süngete võimaluste ette. Milline on see suur tuleviku sõda, millised relvad, võitlusviisid seal tuleproovi lahinguväljadel auga läbi tehes võitjaina välja tulevad — see peitub alles tuleviku tumedas looris. Kuid kõikide märkide järgi ületab ta oma ulatuse, oma tehnilise varustuse, oma kiiruse ja ohvrite arvuga möödunud „maailmasõja“ kaugelt. Tuleviku sõjas, tarvitades saksa kindral Berthold v. Deimlingi sõnu, on väejuhataja ülesandeks esimeses joones oma vastase vastavate majandusjõudude ja tagavarade hävitamine. Seda on kaugelt hõlpsam saavutada armutu õhu-keemilise-bakterioloogilise sõja kui aastaid vältava, äärmiselt kurnava positsioonisõja läbi, mis mitte üksi võidetule ei keeruta poomisnööri, vaid ka võitjale surub kätte sandikepi. Et seljataguse kokkuvarisemine ka võitlustahte viib hävimisele, seda nägime piltlikult möödunud sõjas tsaristliku Venemaa ja keiserliku Saksamaa saatustes. Sõda on muutumas rahvaste sõjaks, nagu ta seda oli ajaloo algpäevil, kus heitlus teinekord lõppis ka kogu rahva hävimisega. Teiseks ei piirdu ta enam kahe frondivahelise maa-alaga, vaid on kantud kogu heitlivate poolte maa-aladele, ja sõjahädaoht on seega saanud võrdseks kogu rahvale, soost, vanusest ja ühiskondlikust seisukorrast hoolimata. Loomulik, et kõikide maade ja rahvaste asjaomased ja vastutust kandvad ringid juba aegsasti umbjoontes võimalikku seisukorda ette nähes varakult on hakanud ühelt poolt laiemate rahvamasside tähelepanu juhtima tuleviku heitluse iseloomule, propageerima ja informeerima hädatarvilisi kaitseviise ja abinõusid üksikule kodanikule kui ka massidele lootuses, et nende teadmine hoiab ära paanika tekkimise, mis teeb võimatuks riikliku aparadi tegevuse just momendil, kus on tarvis kogu tahe koondada ühiseks võimsaks löögiks. Arusaadav, et selleks on kõigepealt tarvis painduvat ja täpselt juba kaua enne katastroofi lahtipääsmist konstrueeritud organisatsiooni, siis juba varakult läbi viidud töid, nii ehitus-tehnilisi kui ka sotsiaal-politilisi.

Arvesse võttes rahvaste sisemisi eriomadusi ja ametasutuste suhtumisi rahvale kui ka möödunud sõja mälestusi ja maa geograafilist seisut on see eeltöö välismaal läinud kahes suunas. Ühtedes on rahva laiemate masside ja seljataguse juhtimine selle sõna laiemas mõttes koondunud ametasutuste kätte, kus rahval pole suurt ütlemist, vaid kus ta passiivselt allub kõikidele sellekohastele sundustele ja määrustele. Teistes on kõikide õhu-keemiliste korralduste ja ettevalmistuste

tegemine ja elluviimine saanud kõige laiemate demokraatlike masside eneste mureks ja asjaks. Tema vabalt loodud organisatsioonid töötavad lähimas kontaktis kaitseväge, politsei ja teiste avalik-õiguslike ametasutustega.

Esimesse liiki kuulub tüübilisima näitena Prantsusmaa. Prantsuse õhukaitse on oma esimesed kogemused saanud maailmasõja oludes, kui Pariis ja teised tähtsamad punktid alatiselt olid saksa „taube'de“ ja „Fokkerite“ ja „Zeppelinide“ rünnakute objektideks. Oma juriidilise aluse sai aga Prantsuse laiemate rahvamasside organiseerimise võimalus tuleviku sõjaks uue prantsuse sõjaväe seadusega, mis võimaldab mobiliseerida soovikorral kogu prantsuse rahva, soole ja vanusele vaatamata, ühes kõikide riiklikul territooriumil leiduvate materjaalsete, vaimsete ja kultuursete väärtustega.

Aktiivselt asus Prantsusmaa oma tsiviilkaitse loomisele 1923. aastal. Siis loodi sõja-, sise-, õhu- ja avalike tööde ministriumide esindajaist eriline komitee, mis pidi tsiviil-õhu-keemilise kaitse küsimusi üksikasjalisemalt kaaluma ja ellu viima. Kahjuks aga tabas komiteed tavaline saatus. Üksikute ametasutuste rivaliseerimine ja nende kompetentsuse ebapäpne äramääramine ei annud midagi olulist. Osalt on süüdi võib-olla ka üldine maailmasõja tüdimus, ja vanade sõjariistade ja võitlusviiside pimestav loorberite sära ei võimaldanud näha seda revolutsiooni, mille ähvardavad kutsuda esile lennuk ja mürkgaasid ühes teiste keemiliste võitlusvahenditega. Alles Lyoni õhuanõvrel selgus, kui võrd on praegu nii aktiiv- kui ka passivkaitse vahendid ja viisid võimetumad andma kaitset ikka pöörasema kiirusega edeneva aeroplani kui kallaletungirelva vastu.

1928. a. on Prantsuse tsiviil-õhukaitse pöördepunktiks. Uuesti moodustatud komitee marssal Lyantey juhatusel pööris juba aktiivsemalt oma tähelepanu eia-õhukaitse küsimusele. Suurel määral mõjus siin kaasa ka ajakirjanduse alarm ja õhuanõvrite tulemuste avalikuks tulek.

1930. aastal assigneerib parlament tsiviilkaitse korralduste elluviimiseks 400 miljonit franki, mis 3300 miljoni sõjaväe eelarve juures on tugev summa. Töötatakse välja suurejooneline seljatagune õhu-keemilise kaitse kava, milles on ette nähtud esimeses joones tihe side, vaatlus- ja teadete-jaamade võrk. Et Prantsusmaal tööstus on koondunud suurte linnade rajoonidesse, siis asutakse vähemalt sõjatööstuse olemasoluga seotud tehaste detsentraliseerimisele. Siinjuures avaldub kalduvus siduda nii aktiivset kui ka passiivset keemilist sõda rahuaja keemiliste, tehniliste ja majanduslike huvidega.

Kõik organiseerimistööd peavad lõpma 1. jaan. 1935. aastal ja elluviimiseks asutati uus komitee marsal Pétain'i juhatusel, kus muuseas on esindatud sõja-, mere-, sise-, õhu- ja teised ministeeriumid. Kuivõrd tööd on edasi nihkunud, on loomulikult saladus. Lõpuks peab ära märkima, et juba 1926. a. on sõjaministeeriumi korraldusel loodud piiridepartemangudesse erilised laod elanike gaasikaitse varustuseks, tegutsevad degasatorite komandod ja koolides võimaldatakse 2 tundi nädalas õhu-gaasikaitse sisulist õpetust.

Itaalia õhu-keemiline tsiviilkaitse on veidi demokraatlikum prantsuse omast, kuigi ka siin on raskuspunkt ametasutuste kanda.

Itaalia tsiviil-õhukaitse esimesed põhijooned loodi ka maailmasõja ajal, kui Veneetsia ja teiste linnade kultuur-ajaloolised väärtused lennukallaletungi eest nõudsid kaitset.

Kaua polnud temast midagi kuulda. Põimisid ju vahepeal seal põhjani riiklikku ellu ulatuvad ümberasetused, nagu fašism, selle Rooma marssimine ja uue teo- ja mõtteviisi rabelemine poliitiliste ja majanduslike raskustega. Alles 18. veebruaril 1930. a. pani kuninga dekreet aluse tsiviil-õhu-keemilisele kaitsele, luues fašistlikust noorsoost koosneva „Milizia Volontaria Sicurezza Nazionale“. Viimane, koosnedes noorsoost, töölistest, mobilisatsioonile mittealluvaist invaliididest, vanemaist aastakäikudest, peaaegaliselt aga naistest, moodustab omaette terviku oma kodukorra ja distsipliiniga. Väljaõpetus, tehniline varustus ja kontroll allub sõjaministrile. See oleneb ka põhikirja esimesest paragraafist, mille järgi Milizia Volontaria Sicurezza Nazionale ülesandeks on tihedas kontaktis ja koostöös sõjaväeosadega rahuajal õhu-keemilisele kaitsele ettevalmistamine ja sõja juhtumil ka selle tegelik elluviimine.

Inglismaa. Olles oma seisukohalt korduvalt Saksa õhurünnakute objektiks, on õhusõja haavad ja mälestused inglise publikus võrdlemisi värsked ja seetõttu pole propagandal siin seda tähtsust, mis tal on mandril. Ka on Londoni õhukaitse ehitused alles terved. Et siin inglaste poolt tõesti on tehtud kolossaalseid jõupingutusi, näeme sellest, et üksi Londoni kaitseks oli 1918. a. lõpul püstitatud 286 zenith-kahurit, 357 projektorit, 30 seotavat õhupalli trossidest koosneva tõkete võrgu ehitamiseks ja 11 lennukite eskadrilli. Et Suur-Britannia saared vaid 200 kilomeetrit ehk pommitajale lennukile vaid tunni tee mandrist eemal seisavad, siis koondub inglaste huvi peaaegaliselt hea teate — sideme- ja häirevõrgu — loomisele. Nii kogu rannikul, eriti lõunas ja idas Londoni ümbruses on loodud ringikujuliselt kolmekordne vaatlejate võõ, kusjuures üksikute vaatlusjaamade vahemaa võrdub 10—12 kilomeetritele.

Jaamad on 5—6 ühendatud keskjaama, mis omakord on Londoni peajaamaga kontaktis. Teadete edasiantmine sünnib juheme, raadio, siis helgiheitjate abil. Nende organisatoorse ja tehniliste edusammude tagajärjel on õhu-keemiline kaitse astunud suure sammu edasi. Kui enne 100 õhkutõusmisele lenduril tuli vaid 5% kohtumist vaenlasega, siis on see praegu kerkinud

75%. Siiski on vastavad kaitseasutused sunnitud alla kriipsutama, et kallaletungiv pool on kaugelt üle kaitsvast. Möödunud suvel ärapetud õhuanõõvrel kaotas küll ründav pool 23—24% lennukeid, kuid peagu alati sooritas oma ülesande.

Aineliselt on inglise õhukaitse eest hästi hoolitsetud. Parlament assigneeris selleks 18 miljoni naelalise summa, mis võimaldas asutusele, nagu Chem. Warfare Research Department, suurima hooga oma töid jätkata. Õhu-keemiline asjandus on äratanud elavat huvi ka mõjurikkais klubides ja tema avalikku arvamist illustreerib kujukalt tuntud Rahvasteliidu tegelane sir Carl of Harlsburg: „Tuleviku küsimuseks pole mitte see, mis sünnib väljakoolitatud ja varustatud väeosadega, vaid see, mis ootab koolitamata ja puudulikult või mitte sugugi varustatud tsiviilelanikke.“

Poola. Nii poliitiliselt kui ka geograafiliselt on meile võrratumalt tähtis Poola õhu-keemilise kaitse korraldus ja valmisolek. Nagu peagu kõikides Balti riikides loodi ka seal õhukaitse nendele jäänustele, mis vene ja saksa väed siia maha jätnud. Kindral Halleri korpuse saabumisel jõudsid ühes nendega ka liitlaste poolt formeeritud lennuosad päralt ja Nõukogude-Poola sõja ajal 1920.—1921. a. omab Poola juba 2 pommitajate, 5 hävitajate ja 14 luureskadrilla. Pärast Riia rahu algab Poola peaaegalikult Prantsusmaa finantsilise toetuse abil oma õhujõudude väljaarendamist, mis pressi andmete alusel koosneb praegu 900 lennukist 2000 mootoriga. Kui alul domineerisid peaaegaliselt välis-tehaste masinad, siis on aegajalt püütud üle minna oma lennukite ja mootorite tööstusele. Praegu töötab Poolas 4 lennuki- ja 2 mootoritehast, millede aastane tootmine võrdub 400—500 lennukile ja 300 mootorile. Organisatoorselt on Poolas rida asutusi koondunud üheks võimsaks „Õhu- ja Gaasikaitse Liiduks“. Viimane on puhtühiskondlik asutus ja on osanud oma hooga kihutustöö ja visade jõupingutuste tagajärjel oma liikmete arvu tõsta 3 miljonini. Temast osavõtjaid leidub ühiskonna kõige erinevamaist kihtides ja elukutseis.

Iga liige maksab sisseastumisel 1 zloti ja järgnevalt 50 grossi kuus. Lisades siia veel riiklikud toetussummad ja annetused saame küllalt suured allikad, mis võimaldavad Poola õhu-keemilise asjanduse igakülgset väljaarendamist ka kõige eemaldatumais osades. Instruktorite kaadrite väljakoolitamiseks on loodud keskkooli lõpetajaile erilised koolid ja pikemad, 6-kuised, kursused. Ka on kõigile riigi- ja omavalitsuse ametnikele tehtud kohuseks õhu-keemilistest kursustest osavõtt. Õpetus on maksuline. Just nende nooremate kaadrite läbi on õhu-keemilise kaitse küsimusega seotud probleemid vahetumalt viidud koolinoorsoo hulka. Iga õpilane saab korjandusraamatu ja sissetulevad summad lähevad lennu-keemilise asjanduse edendamiseks, esimeses jões õpilasele gaasimaski muretsemiseks.

Propaganda otstarbel tsirkuleerivad raudteel erilised lendavad näitused, korraldatakse võimalikult tihti tegelikke demonstratsioone lennu-gaasisõja reaalsete tingimuste ilmutamiseks.

Üks võimsamaist organisatsioonidest on raudtee-

laste oma, mis suurel arvul on välja annud igasugust kihutus- ja õppekirjandust.

Nõukogude Sotsialistlike Vabariikide Liit on maaks, kus õhu-keemiline kaitse on väljendanud oma aktiivsust. Kuivõrd kõigest sellest, mis paberile on pandud, ka tõeliselt on ellu viidud — see on muidugi saladus. Kuid tööd on tehtud — seda peavad tunnistama SSSR-i ideelised vastasedki. Praegu võimas lennu-keemiline organisatsioon „Osoaviachim“ loodi üksikute organisatsioonide koonduse teel 1927. aastal. Selle aja jooksul on ta osanud kas kihutustöö või kaudse surve abil oma liikmete arvu tõsta 5 miljonile. Kuulsa viis-aastaku lõpuks loodeti see välja suruda 13 miljonini. Kogu raskuspunkt on siin kantud Osoaviachimi osakondade rakukestesse; viimased koonduvad rajoonidesse, kuna rajoonid moodustavad omaette provintsid, mis juba alluvad keskasutusele. Osoaviachim tegeleb peamiselt passiivse kaitse alal, kuna aktiivse kaitse tegelik läbiviimine allub kaitseväge instantsidele. Teiseks püüab ta leida lennu-keemiliste relvadele ja nende tööstusile juba rahuajal praktilist rakendust rahva majandusliku elu avaldusis.

Tšehhoslovakkias on tsiviil-õhu-keemilise kaitse organiseerimine usaldatud segakomiteele, mis koosneb ministriumide esindajaist ja ühiskondlike organisatsioonide, nagu Punase Risti, tuletõrje, Sokoli organisatsiooni ja eralennuühingute delegaatidest. Hästi arenenud Tšehhoslovakkia lennutehaste masinad on ka meil, Eestis, laialt tuntud.

Ka vähemais mais, nagu Belgia, Daani, Sveits j. n. e., on tegutsemas segaorganisatsioonid õhu-keemilise ja bakterioloogilise sõja võimaluste ärahoidmiseks, kusjuures ühtedes see on kujunenud rohkem ametivõimude, teistes aga demokraatlike asutuste asjaks, mis vaid töötab kontaktis ametasutustega.

Põhja-Ameerika Ühendriikides ja Jaapanis on ta, võttes arvesse nende maade geograafilist asendit, piirdumas puhtametasutuste tegevusega ja rahva laiemad ringid on võrdlemisi külmad õhu-keemilise sõja küsimustele. Mis puutub aga eralennuasjandusse, siis oleks sellest U. S. A. suhtes üleliigne rääkida.

Märgime vaid ära, et lennukite hinnad on kriisi tõttu Ühendriikides tugevasti langenud. Nii võib kuueistmelise lennuki seal lahedasti osta 1800—2000 dollari eest — hind, mis võrdub keskmist sorti auto hinnale. Nagu autoasjanduses, nii on ka lennuasjanduses Henry Fordil lennukite massiliseks tarbeartikliks muutmisel suured teened.

Üldisest liikumisest seisab eraldi Saksamaa. Versailles' rahu on temalt võtnud lahinglennukite ja aktiivkaitsevahendite väljakujundamise võimalused. Et seda kompenseerida, on sakslased neile omase põhjalikkusega asunud passiivkaitse väljatöötamisele, kusjuures suurt osa etendavad suitsukatted, maskeerimised j. n. e. Üldiselt on nii saksa koolinoorsoo kui ka seltskondlike organisatsioonide juures märgata äärmiselt suurt huvi õhu-keemilise sõja probleemide vastu.

Schanghai lahinguplatsilt.

KADUNUD POEG

Joh. Aino

I.

„Tea nüüd, mis see küll peaks tähendama: süda on nõnda raske!“ ohkas Nõva Madis, laskudes väsinult pingile peretoas, kus sulane Jaak nokitses hobuse-riistade kallal.

„Head see ei tähenda, see unenägu. Nägin jälle üle hulga aja va' kadunud Anne ja tõrelesin temaga. Ja eks see olnud juba kadunukese elupäeval nõnda, et kui sõitlesin teist unes, siis ikka juhtus midagi halba: kas kärvas loom, raius päeviline kirvega jalga või tuli muidu sekeldusi. Midagi juhtub nüüdki,“ lõpetas Madis raskemeelselt.

„Noo, mis seal's ikka juhtuda võib? Mis sa tühja asjata valutad südant,“ laitis sulane.

„Ei ole ühtegi asjata, Jaak, ei ole! Tead isegi — sõjaeg ja pea's või siagi tulla punatsed. Ja mis saab siis meist? Seda ma kardan.“

„Mis nad siit metsakolkast peaksid otsima? Sõda sõditakse ikka suurte teede ääres. Ei siia tule punatsed ega valged,“ möönis Jaak suure kindlusega, mis ei sallinud vasturääkimist.

„Ära räägi ühtegi nõnda! Öösiti, kui ei saa sõba silmle, käin väljas ja kuulen kaugelt metsatagant raskeid mürtse. Mõne aja eest olid teised eemal ja nagu kõrval, nüüd aga on tulnud lähemale ja otse meie peale. Teab nüüd, kas need on punatsed või valged, kuid muret teeb see küll.“

Sulane löi põlastades käega ja süvenes oma töösse.

Vana Madis jäi istuma, pilk kiindunud põrandasse, ammukustunud piip surutud pibku. Aineti kuuludus raskeid ohkeid ja võnkus halliksminev pea, nagu teeks mees endale vaikides etteheiteid millegi pärast, mis sündinud ammu, kuid mida ei saa unustada.

Madisele meelestus minevik, pikad, raskes töös käest kadunud aastad. Jah, aastad ja töö kandsid vilja — Nõva talu oli eeskujuks ümbruskonnale, kuid ei olnud siin, kodumajas, südamele lähedast inimhinge, kes võis muretult maitsta seda vilja... Madisele enesele oli see vili muutunud mõrudaks. Naise surma ei olnud raske taluda, igapäevases töö rühmamisest taandus pikapeale mälestusest ta kujugi. Kuid mida ei saanud unustada, mis lakkamatult närvis ja puuris hinge, oli Antsust poja kadumine maailmasõjas.

Kaks last, kaks poega, tal ainult oligi. Vanem, Juhan, põlgas talutööd, siirdus linna elama kergemat elu ja hakkas poeselliks. Ta tundis end härrasmehena ja vaatas ülalt alla kodusele, pidades neid alamt sorti rahvaks, kellest ei olegi kuigipalju tolku. Kui ta siis kord viksituna ja klanitult, imaralt lõhnastatult tuli koju käima ja pilkas maainimesi ja -elu, kargas Madisel hing täis.

„Mis teed sa taluga, kui mind enam ei ole?“ küsis ta pojalt otseselt, teades juba ette vastuse.

„Mina või? Noh, sihukest moonpaka ja sandi elu ma juba ei ela! Müün talu maha ja löön linnas lahti kaupluse,“ vastas poeg üleolevalt.

„Sina müüd talu maha! Sina, Iontrus! Müüd Nõva maha, mis põlvi olnud meie suguseltsi käes! Küll ma sulle näitan!“ käratas Madis, ja näitas vanemale pojale tulivihasena ust, hütides veel künniselt:

„Et sa oma jalga siia ei tõsta! Ennem annan talu jumalamuidu mõnele vallavaesele kui sinusugusele linna untsantsakule! Ja kui sa seal linnas ka nälga peaksid kärvama, ära sa mõtle, et minult midagi saad! Niisugune... Ptüü!... Või tema müüb talu maha!“

Madis pahmitses paar päeva enne kui rahunes.

Noorem poeg Ants oli isasse: väsimatu töömurdja ja seejuures rõõmusmeel maastmadalast. Tal oli tervet loomulikku mõistust ja hakkamist, ja mis hariduselt jäi kihelkonnakoolist puudu, seda täiendas vabal ajal lugemisega. Temas nägi Madis oma väärilist pärijat, töö jätkajat, kellele südamerahuga võis usaldada talu.

Kuid siis puhkes maailmasõda ja Ants viidi „kroonusse“. Juba esimese sõja-aasta lõpupoole ei saanud Madis pojalt mingeid teateid. Ants oli kadunud. Kas vähe tallas Madis asutuste ukسلävesid, päris siit ja küsis sealt: Antsu ei olnud ei surnute ega vangilangenute kirjas. Ta oli lihtsalt teadmatult kadunud...

See murdis Madise, surus määratu kandamina küüru ta kõrge kogu ja piinas järelejätmatult hinge.

Ja nüüd... Mis saab nüüd?

Madis ei suutnud mõelda lõpuni. Ägisesed tõusis ta pingilt ja sammus, veel enam vimma vajunult, oma kambrisse.

Pead raputades jälgis teda sulane, ümiseses midagi peremehe „imelikust olemisest“.

II.

Madis ei saanud und... Avasilmi lamas ta voodis, eietades valulisi mõtteid oma tühjajoonsunud elust.

„Üksinda maailmas, nagu vana känd metsaserval! Keegi ei küsi sinust, kellelegi ei lähe korda su tööd ja toimetused... Mis kasu on olnud eluaegsest rühkimisest!“ kibestus Madis.

Mõttekäik katkes järsult: ta kuulis väljas hulga jalgade astumist krudisevas lumes ja hetke pärast kõva põrutamist koja uksele.

„Seal ta on! Seal ongi see õnnetus!“ sähvatas ajudes. Ta tõusis voodist, kuuldes kolistamist ukse kallal: Jaak oli avamas.

Värisevi käsi süütas Madis lambi ja tahtis minna peretuppa. Kuid seal paisati juba tagakambri uks pärani ja künnisel seisis mees punaväelase mundris.

Madis ehmus, otsegu nõoriga tõmmati kinni ta kõri — ta tundis punaväelases Antsu, kadunud poja... Tundis hoolimata habetunud, sissevajunud palgeist, võõrast rõivastusest ja silmile vajutatud karvamütsist.

Lõpmata pikka, otsegu terve igaviku vahtis Madis keeletult näkku pojale, tundes, kuidas ta sees sureb kõik, ka valu. Kui see, kes seal seisab ja nüüd paljastab pea, oleks viirastus!... Ei, see oli elav inimene, liha tema lihast. See oli tema lootus, elumõte, mida pidas kadunuks, kuid kes ometi tulnud tagasi. Kuid kellena? Punasena...

Vihasööst haaras Madise ja ta kähistas:

„Sina... Nõva Ants... sina... ja punane... Parem kui oleksid surnud... sina... ja niisugusena pidid mu silmad veel nägema sind!... Korista enast... korista, kust oled tulnud! Ära rüveta mu maja... Veel ma elan ja seni on see maja minu! Löö mind maha, anna mind oma timukate kätte, las tor-kavad mind surnuks, siis alles võid jääda siia katuse alla!...“

Vaigistades ja nagu paludes tõstis poeg käe.

„Kuula enne ära ja mõista siis kohut,“ ütles ta vaikselt, hääles kannatuse alatoon: „Ma ei ole vabal tahtel ses mundris,“ lisas, heites pilgu suletud uksele.

„Mul ei ole midagi kuulata! Ükski Nõvade soost ei ole annud ära oma rahvast ega sõdinud ta vastu. Mine mu silmist!“ kostis Madis karmilt.

„Ma lähen, kuid, isa, sa pead mind kuulama. See ei võta palju aega. Siis ma lähen ja sa võid paluda mu hinge eest,“ ütles Ants erilise rõhuga, sünge ilme liikumatus näos.

Midagi Antsu käitumises mõjus isale. Ta mõõtis poega veel kord pika pilguga ja nõustus siis tummalt.

Ja Ants jutustas, kuidas ta esimeses lahingus langes vangi austerlaste kätte. Vangilaagrist saatis ta kirju koju, kuid ei saanud ühtki vastust. Ei saanud ka vastust vennale kirjutatud kirjale, kuid arvas, et vend seepärast ei kirjuta, et isa muutis testamendi, pärandades talu temale, Antsule. Muret ja kannatusi valmistas aga nii-kui-nii viletsas vangipõlves isa vaikimine. Aastate jooksul harjus viimati mõttega, et isa ei ole enam elavate kirjas...

Lõppeks tuli rahu ja vange hakati saatma Venemaale. Ants ei pääsnud teiste saatusest: enamlased sundisid teda punaväkke, andes valida kas teenistuse või uuesti vangilaagri, kuid õudsema kui see, kust äsja pääsnud. Jäi valida teenistus lootusega pääseda kodumaale, mille kohta liikus tumedaid kuuldusi, et seal on loodud iseseisev riik, mida aga ähvardavat sakslased ja parunid. Esmalt saadeti vene valgete vastu, kuid pärast toodi Narva alla, seletades, et Eestis tõstnud igasugused kaabakad mässu ja et on vaja minna appi suguvendadele. Aga juba esimesel kokkupõrkel taipas Ants, kuidas on asi tõelikult, ja

tas valmis kindel kavatsus põgeneda omade poole. Ei ole seni aga olnud soodsat juhust.

„Pealegi,“ lõpetas Ants sünge pilkega, „ma olen ju ülemus ja minu järele on alatine valve. Ka siin, sinu katuse all, on mees, kes mind jälgib igal sammul. Ise küll eestlane, kuid ihust ja hingest punane. Ja nüüd, isa, mõistad, et minagi ei ole vähe kannatanud.“

Madis mõistis ja, otsegu paludes andeks äsjast karmust, silitas poja käsi ja põski. Heldinult haarasid ta pilgud poja kogu ja südamestki hakkas taanduma üksildustunne.

Nad süvenesid keskustellu ja sepiitsetid sosinal kavu, kuidas pääseda punaste küütsist. Kumbki ei pannud tähele, kuidas poetati praokili kambri uks ja kaks silma tähelepanelikult piilus vestlejaid.

Viivu pärast tõugati uks lahti ja lävele ilmunud rotinäoga punaväelane ütles teravasti:

„Seltsimees, aeg on minna. Juba koidab.“

Ants võpatas sellest toonist, kuid kogus end kohe.

„Korraldage mehed,“ käsutas ta ja, saatnud isale paljuütleva pilgu, väljus, lausumata ainustki sõna jumalagajätkuks.

Rühm marssis minema. Madis jälgis kaugenevat jõuku kuni see sulas hommikuhämarusse. Veidi aega seisis ta veel väljas, vallutatud iseäralisest tundest, milles jällenägemise rõõm segunes veidra tusesööstaga.

Sulgedes koja ust kuulis ta kauget üksikut püssipauku, millele vana Milka vastas kaebliku ulumiseega...

III.

Hommikul, kodused tööd aetud joone, sõitis Madis ühes Jaaguga tooma heinu. Pöörnud metsateele, mis viis heinamaale, märkas Jaak tee lähedal lamamas valget inimkogu.

„Mis põrgut see on?“ mõtles sulane endamisi ja piilus Madist, kes istus mõttessevajunult ega pöörnud millelegi tähelepanu.

„Peremees ae, vaata, mis see seal on,“ ütles viimaks Jaak eneselegi võõra häälega ja näitas lamaja suunas.

Madis nägi ja teda haaras pahaendeline aimus, meeletus koidikul kuulnud püssipauk ning rotinäoga punaväelase kahjuröömus pilk hetkel, mil Ants väljus kambri. Jättes Jaagu hoidma hobust ruttas ta lamaja juure, kel olid kistud seljast pealisriided ja jalast saapad. Pea juures oli lumi värvunud punaseks.

„Tapetud!“ hüüdis Madis. Värisedes tervest kehast, hing rinnus kinni, pööris ta laiba seljale ja mitteinimlik rögin tungis ta suust: Antsu valust moondunud näost vaatasid talle vastu elutud lahtised silmad...

LÖÖKSALGAD LENNUKIL

VASTASE SELJATAGA

Kaugel võitlejate vägede seljataga asus puhkusel motoriseeritud rügement. Pimeduse katte all taheti see vastasele märkamatult visata rindele.

Õõ tulekul, kui pataljonid parajasti olid asumas autodele, hakati neid lähedal olevast metsast ägedasti tulistama...

Rasked kaotused, üldine segadus...

See lugu juhtus hiljuti prantsuse sügismanöövritel, milliseid peeti Champagne'is, Reimsi ligiduses.

Kuidas pääsis „vaenlane“ nii kaugete rinde seljataha, sellest kirjutab „L'illustration“ oma 26. septembri numbris kokkuvõetult järgmist.

7. septembril „rekvireeriti“ äsja valmis saanud suur reisijate lennuk DB 70, mis asus Bordeaux' juures Mérignac'i lennuväljal. Proovilendude sooritamise järele saadeti ta 9. septembril Reimsi, manöövri juhataja kindral Claudel'i käsutusse.

Viietunnilise katkestamatu lennu järele sihtkohale jõudnud, võttis DB 70 esimestena peale 14 vanemohvitseri ja demonstreeris nendega linna kohal oma käsitavust.

11. septembril kell 1700 asetati lennukile eriline lööksalk, kapteni juhatusel, ülesandega, lennata „vaenlase“ seljataha ja hävitada seal mitmed sõjaliselt tähtsad ehitused.

Maandunud Attigny ligiduses, purustas lööksalk järjestikku Givry lüüsi või paisusilma, Attigny jaama raudteesilla Aisne jõel ja sõjaväe bensiinidepoo.

Järgmisel päeval kell 0700 võttis lennuk Beaumonti fermi läheduses lööksalga jälle peale ja viis ta kella 0800-ks tagasi Reimsi.

Selle vahekohtunike poolt õnnestunuks loetud operatsiooni järele otsustasid kindralid Weygand (sõjavägede peainspektor) ja Claudel (manöövri juhataja) korraldada veel teise katse.

15. septembril pärast lõunat lendas DB 70 oma lööksalgaga Reimsist välja Châlons-sur-Marne'i suunas ja maabus kell 1700 Machault' ligidal ühel metsast ümbritsetud lagendikul. Lööksalga debarkeerimine teostus seal säärase kiirusega, et kohalesõitnud kindralid seda operatsiooni ainult osaliselt said näha.

Kuna DB 70 lendas Reimsi tagasi, liikus lööksalk metsa mööda Béthenville'i poole. Umbes 14-km. teekonna järele ründaski ta öösel Béthenville'is puhkusel olnud motoriseeritud rügementi, momendil, kui see parajasti oli asumas autodele.

See teine operatsioon oli juba küllaldaseks kinnituseks, et reisijate lennukeid eriliste lensalkade vaenlase seljataha saatmiseks võib edukalt kasutada.

Joter.

Vabaduse eest ...

VÕRD LUSANDMEID 7 SUUREMA RIIGI SÕJALISTE JÕUDUDE KOHTA

2. veebruaril 1932. a. kokkuastuva desarmeerimise üldkonverentsi ettevalmistamiseks pidid kõik riigid 15. septembriks 1931. a. Rahvasteliidu peasekretärile tege- ma teatavaks oma praeguste sõjaliste jõudude suuruse.

12. täiskogule esitatud kolmanda komisjoni aruan-

des tähendati nüüd aga, et seni olevat 63 riigist nõutud andmed saatnud ainult 25.

Alljärgnevas tabelis on võrdlemiseks näidatud seits- me suurema riigi poolt esitatud andmed. (Nõukogude Venemaa poolt antud andmeid peasekretariaat ei saa avaldada, kuna need Moskvast saadeti üldkonverentsi nimele.)

Riigid	M a a v ä g i			M e r e v ä g i			L e n n u v ä g i			M ä r k u s e d
	Ohvit- sere	Alloh- vitsere ja sõ- dureid	Kokku	Eelarve iste kulude kogu- summa (Eesti kroonides)	Ohvit- sere ja madru- seid	Sõjalae- vastiku kogu- tonaaž	Eelarveliste kulude kogu- summa (Eesti kroonides)	Ohvit- sere ja sõdu- reid	Lennu- keid	
Itaalia	22.110	469.308	491.418	1)	51.326 ²⁾	404.005	1)	22.193	1.507	1)
Jaapan	17.343	241.961	259.304	473.200.000.— ³⁾	78.322	850.328	487.123.000.— ⁴⁾	16.821	1.639 ⁵⁾	
Poola	17.090	248.890	265.980	312.253.000.—	3.108	6.020	14.569.000.—	7.929	700	33.153.000.—
Prantsusmaa	30.270	57.4000	604.270 ⁶⁾	1.298.306.000.—	57.129	628.603	452.090.000.—	40.508 ⁷⁾	2.685	320.982.000.—
Saksamaa	—	—	100.500	7)	15.000	125.780	7)	8)	8)	
Suur-Britannia (Indiata ja do- minioonideta)	9.393	144.522	153.915	716.613.000.—	104.430	1.250.217 ⁹⁾	908.266.000.—	33.118	1.434	350.842.000.—
P.-A. Ühisriigid	13.080	139.957	153.037	1.314.215.000.—	123.306	1.251.810 ¹⁰⁾	1.407.344.000.—	27.324	1.752	413.763.000.—

1) Puuduvad andmed.
 2) Neist 12.456 ainult sõ- jaliselt organiseeritud.
 3) Lennuväe kulud ühes arvatud.
 4) Merilennuväe kulud ühes arvatud.
 5) Soovib seda arvu 300 võrra suurendada.
 6) Sisemaal, asumaades ja mandaadialuseis riikides kokku.
 7) Kulude kokkuvõtmi- ne pole veel lõpenud, seepärast puuduvad va- jalisel andmed.
 8) Versailles' rahulepin- gu järgi ei tohi Saksamaa lennuväge omada.
 9) Sisse arvamata Wa- shingtoni lepingu järgi piiramisele mittekuulu- vad laevad, millest hul- gas kuni 14.000-tonnilisi üksusi.
 10) Pealeselle veel 776.035 tonni piiramisele mittekuuluvaid laevu ja 88.050 tonni n. n. spet- siaallaevu.

Joter.

Vabadussõja päevilt.

TARVITAJATE ÜHISUS „MAJA“

KONTOR: VÄIKE TARTU MAANTEE 8

ASUTATUD 1920. AASTAL

METSA- ja KÜTTEMATERJALIDE

LADU: Hollandi tän. 5. Tel. 305-41

VEEVÄRGI ja KANALISATSIIONI

TÖÖKODA: V. Tartu mnt. 8. Tel. 461-39

BETOONITÖÖSTUS „LIIVA BETOON“:

Risti-Liival. Telefon 520-94

KONTOR: VÄIKE TARTU MNT. 8

Telefon 458-37

EHITUSTARVETE KAUPUS JA

LADU: V. Tartu mnt. 8. Tel. 461-39

PANGA ARVE:

Tartu Majaomanikkude Pank

NÕUDKE AINULT

V. A. BELUGINI TEED

Nr.

60

Nr.

80

Nr.

100

Nr.

120

PEALADU: TALLINN,
LAI TÄN. 34. TEL. 442-18.

Mehaaniline kiirtallutamise
ja saapaparanduse töökoda

„King“

Tallinn, Suur Karja tän. 2.

Tehakse kiiresti, korralikult ja odavasti tallutamise- ja lappimistöid.

DEUTZ mootorid
masinarihmad, kruubimasinad,
püüvaltsid.

Odavad hinnad. Soodsad maksutingimused.

F. SOBOCINSKI

Tallinnas, Väike Tartu maanteel 2.
(Maapanga vastas.) - Kõnetraat 32-67.